

Beschryvinge ende Historische verhael/ vant Gout

Koninkrijk van Gunea, anders de Gout-custe de Mina genaemt/ liggende in het
deel van Africa: met haren gelooven/opinien/handelingen/ oft mangelingen/manieren
talen/en haete ghelegentheyt van Landen/Steden/Hutten/Huylen en Persoonen:
havenen ende Rivieren, soo de selve tot noch toe bevonden worden.

Mitsgaders oock een cort verhael vande passagie die de Schepen derwaerts nemen deur de Canarische Eylandé, voorby Capo de Verde, langs de Custe
van Manigette, tot aen Capo de Trespuntas, daer de Gout-custe begint: met noch voorts een weynich beschryvens vande Revierē diemen versoeck
int verseylen vande Gout-custe, tot aende Capo Lopo Gonsalves, daermen zijn afscheyt neemt int e' Hufswaerts sevlē, alles perfect ende neerstlich
ondersocht ende beschreven, door eenen persoon die daer tot verscheyden tyden gheweest heeft. P. D. M.

Ghedruet tot Amstelredam, by Cornelis Claesz, vvoorende opt Water int Schrijfsboeck, Anno 1602.

Instrument gelijck een Val gevangen. B. hier vwort eenen Oliphant (meynende teghen een Boom te gaen ligghen en slapen die onder de voet ghehouven vvas, ende met stuten onderset, mede om verre vallende) gevangen. C. Hier vwort een Hert met Affegayen deurschoten. D. Hier vangē sy de Hasen, die sy met rasen ende tierren verveert maecken, daer sy uyt haer hollen comen gelooopen, ende vworpen se dan niet stocken doot. E. Hier vwort eenen Oliphant meynende over eenen Put te gaen (die met stroy overdeect vvas) ghevanghen, daer in hy vvas gevallen, niet connende vverderom uyt comen.

Her 30. Capittel.

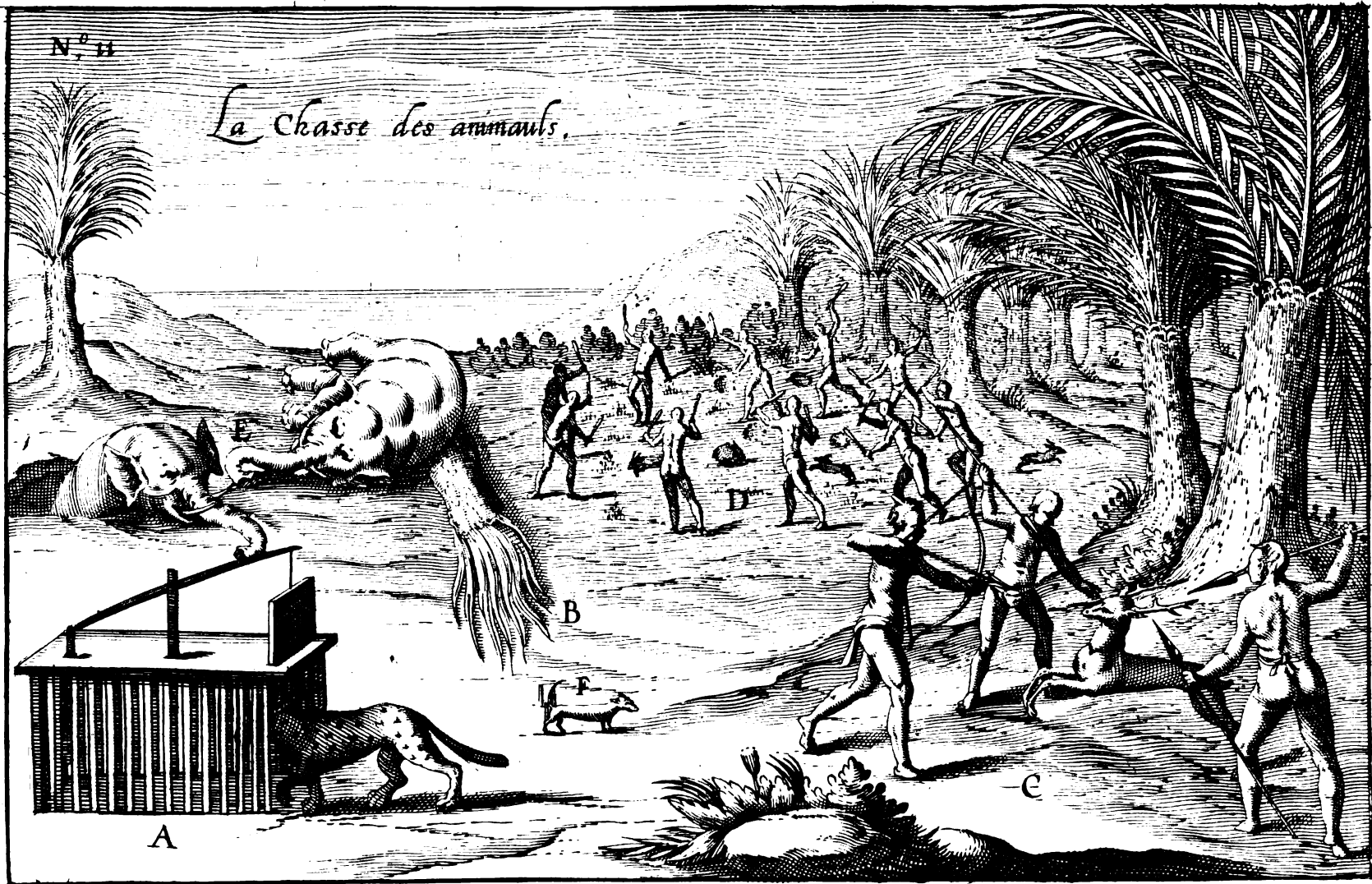
Vande soorten van Beesten die hier te Lande zijn, ende hoe dat sy die vanghen, ende vvat Instrumenten dat sy daer toe ghebruycken.

An Dee en zijn sy niet ghebrecklich/ d'welcke daer men- gerley is/ als hebbende veel wilde beestē die haer hinder- lijck zijn/ ende oock andre die tot nootdrift strecken/ en die haer ontbraken zijn haer bande Porreguelen ghebracht/ die daer ghegenereert zijn/ ende nu overbloedich zijn te becomeen. In den eersten soo sullen wy spreken vande Beesten die daer te Lande int wilt loopen/ ende de menschen hinderlyc zijn/ sy heb- ben veel Oliphantē ende Lupperts/ Cypzen/ Pardos/ Meer- ratten/ Vossen/ Herten en Hinnen. Daer wert gheseyt dat hier in dit quartier witte Oliphanten worden ghebonden/ maer en hebbe selve vande Negros niet connen weten/ of het so is dat en weet ick niet/ sal het daer mede laten berusten. De grootste ende fennichste Slanghen worden hier ghebonden: daer isser binnen mijnen tijc een ghevanghen (soo my de Negros vertel- den) lanck 30. voeten/ daer ses personen aendroegen. Hier wort noch een Beest ghebonden als de Crocodillen/ maer en come in gheen water als de Crocodillen doen/ is genaemt Languadt. En groote Spinnecobben als een Palm van een hant/ zijn hier

seer overbloedich. Cameloenē/ ende Agtissen en worden niet minder ghebonden/ maer sy en houden die niet booz fennich/ want sy die veel droogē en eten. Hier zijn veel Honden en katten als in onse Landē zijn/ maer de Hondē zijn scherper van muyl/ hebbende het bachups Wolsachrich: de Honden zijn hier stom/ ende connen niet blaffen of eenich gheluyt maecken/ sy zijn seer frap van colour als swert/ ros/ geel/ wit/ Spillioenen/ etc. sy zijn mede een wepnich dunder van pooten/ so dat sy de Hondē van onse Landen niet seer onghelijck en zijn/ dan sy hebben een con- trarte manier over hun dan d'onse van herwaerts over/ want als men hun slaen wil soo loopen sy wech/ ende en maken gheen gheluyt/ of eenich bewijs om te byten/ maer van hun wech loo- pende ofte anxt af hebbende/ sullen niet een vaert tot b schieten ende in de beenen byten. Dese Honden ghebruycken sy veel tot nootdrift/ ende om te eten/ en worden toe veel plaatsen te Lan- dewaerts inne ter merct gebracht ende ghebreven/ gelycmen de Schapē of Verckens doet/ zijnde al met Coorde af malkanderē gebonden: sy worden gheuoemt *Esia*, of *Cabra de mato*, d'welck is te segghen een Bosch Schaep/ t'is d'eerste ghifte die een man geeft als hy zijn Adeldom coop: sy houden veel vande Hon- den van hier te Lande/ want als sy blaffen soo meynen de Ne- gros dat sy sprecken/ ende houwen se daerom in grooter waer- den. De katten zijn hier oock seer gheacht/ midts die de Mup- sen vangen/ daer de Inwoonders vande Steden veel mede ge- quelt zijn/ sy zijn genoemt *Ambiao*, ende hebben schoone pelterpe/ ende zijn seer goede Mupf-katten/ sy ghebruyckense oock om t'eten. Als sy eenighe Oliphanten weten te becomeen/ sullen alle neerticheyt doen om die te vangen/ want sy die oock eten/ al waer dat sy stonckē als een krengh/ ende wyt het vleys dyp- sent Wozmen copen. Daer sy weten dat sy veel gaet ende comt/ daer graben sy Looete diepe Putten/ ende bedecken die met stroy ende vuyt/ staderen vande Boomen/ den Oliphant hier niet af wētend/ comt zijnen ouden ganck ghegaen/ en valt in desen overblytaten Put/ en can zyn selven daer niet wederom wyt helpen/ de Negros dit vernemende dat sy inde Put geval- len is/ comen met haer geweer gelooopen ende schieten den Oli- phant/ (wie Affegayen in zyn lpt) doot/ dan springhen sy inde Put ende supden hem in quartierē/ ende een peder mach daer soo

La Chasse des animaux.

veel vlees af halen alst hem gheleest / vande Hupt maecten sy Stoelen om op te sitten / en den steert wort den Coninck ghegeven om de blieghen mede van zijn bloote lichaem te keeren / sy zijn hier seer gheacht. Met niet minder practijcken en vanghen sy de Lappaerts / want sy hun noch meer schade doen als eenighe andre beesten / ende deur dien het een sel Ghebierde is / om de menschen te verblinden / ende hem op de passagie begeeft daer de menschen gaen / soo maken sy op viercante crups straten / ofte in eenige hoecken vande straten / Hupkens van houre palen / die wel sterck ende sel zijn ghemaect als een Dupse-bal / waer in dat sy legghen tot aen / Hoenderen / Cabzieten / ende anders cost die sy geern eet: de Lappaert comende om t'eten / wort met een strick hier ghevanghen / ende met *Assegayen* doot ghesteken / het vel houden sy in grooter waerden / ende ghespicken die om Riemen af te snyden / ende Mutten af te maecten / etc. Hier te Lande en worden gheen Deerden ghebonden / ende al ghebeuret datter hun worden ghebracht tot een groot present / soo dooden sy de selve / en etense / overmidts die soeticheyt van smaeck die sy daer in hebben. Die Koepen ende Ossen die hier worden ghebonden / en zijn niet groot van statueren / maer cleyn als groote Calveré / sy hebbē de Hoozens d'wers int hooft staende / sy en worden niet gemolcken / noch en geven geen Melck: De ionge Calveren connen sy qualijc op boeden / mits de wepnighe bochticheyt oft voetsel dat de Koepen haer ionghen geven / deur den doyre cost die sy nutten / ende deur de hitte des Landts. De Hoenderen en Cabzietten (d'welck met haer Schapen zijn / die sy hier hebbē / zijn humlins vande Porteguesen van *St. Thome* ghebracht: de Hoenders willen hier seer wel groepen ende genereren / en wordē vande Millie die hier groept so bet / als oft Capupnen waren / maer zijn deur den bant cleynder dan de Hoenders van onse Landen. De Eperen die sy legghen zijn niet veel grooter als Dupben Eperé: de Dupben die sy hier hebben zijn hun mede vande Porteguesen ghebracht / en heeten *Abronama*, d'welck is alsoo veel te legghen als Voghels die witte menschen ghebracht hebben: sy ghelijcken onse Dupben seer wel / maer hebben cleynder spooden / *Deuwachtich* / sy en zijn hier noch niet overbloedich. De Derckens zijn hun oock vande Porteguesen ghebracht / ende zijn ghenaems *Ebbis*, sy zijn

seer cleyn ende lieffelijck om eten / maer en zijn soo goet niet als de Derckens in *Monsambique*, daer het Derckens vleesch soo delicaet is als Hoenderen / en mits dat het een seer ongesonde plaets is / soo wort het de crancken in haere siekten te eten ghegeven / in plaets van Hoenderen. Sy hebben mede coytelinghe Gansen gherceghen / van eenighe Hollantsche Schepen / ende noemen die *Aparra*, ende worden hier in grooter waerde gehoutwen / mits dat sy luttel zijn. Van Apen ende Meer-catten is het Lant oock vol / ende zijn diversche van fatsoenen / als daer zijnder veel met witte Waerden / en swerte Cronen / met een ghespikkelde Hupt / zijnde onder haer lijf wit / ende op de ruggh hebben sy een brede taneyte streep / met swarte pooten / ende eenen swerten steert / ende worden van ons ghenoeemt Waert-mans / noch zijn der die ghenoeimt worden wit Neusen / om dat sy niet anders wit en hebben dan haren Neus: de derde worden ghenoeemt Woertkens / dese zijn vande menschen heel schouw / ende hebben eenen onlieffelicken reuck over hun / ende zijn van aert veel te plepen: de vierde zijn by naer het fatsoen van de *lacken*, diemen op de Grain Cust bint. Meer-catte wordender mede gebonden / met menighe andre soorten: De Apen ende Meer-catten vanghen sy veel met stricken / die sy aende boomen hangen / daer de katten in loopen / ende worden dan vande Negros ghegepen. De Civet katten zijn hier mede seer overbloedich: de Porteguesen noemensse *Kato Dagala*, d'welck is te legghen *Agalie* katten: De Negros noemensse *Kankan*. Dese katten worden mede in Oost-Indien ende in *Lava* ghebonden / maer en zijn soo goet niet als dese in *Gunea*, of op de Gout-custe: sy worden aldaer genoemt *Cassory*. Dese katten houtwen de Porteguesen veel / ende doender groot profijt aen / alleenlijcken aende *Agaly* die sy hun af nemen / ende die te suyberen van vuylicheyt / ende worden dan in Glasen gedaen / ende naer *Lisibona* gevoert: t'is een quaet gedroochte van katten / zijnde altoos genepcht tot het blyten ende vlees t'eten / deur dien datmense met vlees (als Hoenderen / Dupbē / Cabzieten / ende andre goede costelijcke spijs) moet opboeden: Sy maken hun gheboech als kacken ende pissen al op een plaets / ende loopender d'wers af / sonder daer in te ghaen legghen / het is by naer het fatsoen als eenen Vos: maer hebben eenen steert als et ander kat / haer Hupt is gespikkel als de Hupt van eenē Lappaert

paert. De *Negros* vanghen se veel int volck als sy tonck zijn/ en veeben se dan tonck af op/ ende om dat sy daer geen handelinge af en hebben die te gouberneren/ so vercoopen sy die aende bymbelinge. De *Jhannekens* zijn de beste/ ende gheben de meeste *Agalia*, ende dat deur dien dat de wijfkens pissen deur het saccken daer de *Agalia* hem in vergaert/ ende met het water upt pist. Al men gewaer wort dat sy met het gat scheuren/ so moeten men hun d' *Agalia* af nemen/ want sy dat doen om haer die quyt te maerken. Hoe dat se wilder en quader om gouberneren zijn/ hoe d' *Agalia* beter ende costelijcker is. *Halen* wort hier mede gevonden/ principael in een plaets diemen noemt *Ackra*, ende is het fatsoen van *Halen* als d' onse zijn/ erde deur dien dat het hier plat zandachtich Landt is/ soo worden sy hier meer gevonden dan op andze plaetsen vande *Cust*. Als de *Negros* de *Halen* willen vanghen soo ghaen sy met enen hoop volck naer het belt daer de *Halen* hun veel houwen ende woonen. Elck neemt met hem twee of drie swarte houtte Clippels enen arm lanck/ sy omringelen het belt/ ende gaen rontom de *Holen* neffens malcanderen staen/ ende maken onder malcanderen een groot geraes van roepen ende schreuten/ ende met sloppen op de Clippels/ soo dat sy de *Halen* met dit ghelaet ancx en verbaerthept aen saghen/ dat sy comen upt hun helen ghelooopen/ niet wetende watter gaens is/ ende als de *Negros* de *Halen* gewaer worden soo werpen sy dese Clippels onder hun/ ende goepender veel doot/ soo dat daer veel *Halen* op dusdanighe manter worden ghevanghen. De *Herten* ende *Hinnen* worden hier oock somtijts ghevonden/ dan op d' ene plaets meer als op d' andze/ het is het selve fatsoen als de *Herten* diemen int *Aerlant* vint/ dan sy hebben enen andzen slach van *Hoozens* als de *Wocken* doen: sy en hebben hier toe gheen notable *Instrumenten* om die te vangē/ dan als sy die sien so loopē sy naer het water/ daer sy comē om te dincē/ en schietē die dan met eē *Assagoye* int lijf/ dat sy ter aerden valt. Het saghen ende wilt *Ghedierte* te vangen haet een veder hier by te doen/ als sy die maer comen crisen/ sonder daer van eenige schade te hebben. Van andze soozen van wilt *Ghedierten* ist hier mede ghenoech versien/ ende zijnder in sulcken diuersche ghedaenten/ dat men se niet en weet eenighe ghelijckenisse te geuen/ maer deur dien de *Nederlanders*

hier in *Grua* niet veel en derben te beldewaerts sine ghaen/ ont het wilt te vanghen/ deur de ancx vande *Porteguesen* of *haren* adherenten ghevangen te worden/ ende haer leven in *slavernye* te verlijpen: soo ist noch menichte van wilt *Gedierten* dat tot onser kennisse niet en is/ ende oock dat de *Inwoonders* selbes niet en kennen/ ofte eenighe namen weten te geuen.

De beschypvinghe vande afbeeldinghe *Nom. 12.*

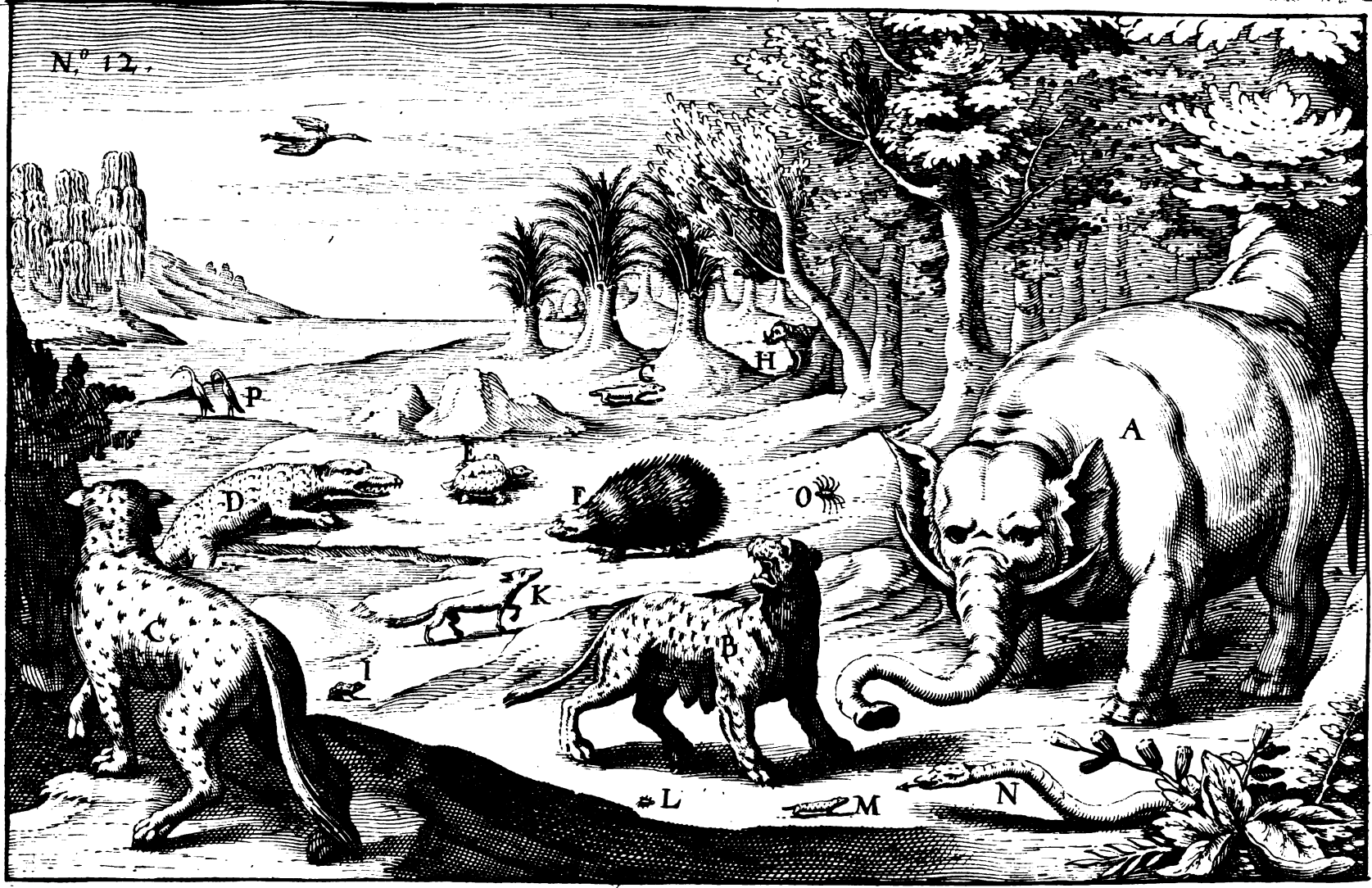
In dese afbeeldinghe staen de *Ghedierten* die vuilt ende vvoest zijn, ende oock tegen malcanderen haet ende nijdt hebbē, ende de menschen oock schadelijck zijn. A. is eenen *Oliphant*, die den *Rinochero* grooten vyant is. B. is eenē *Tygher*, dat een quaed ende fel *Ghedierte* is, ende ooc seer geneycht om de menschen te crencken ende te vernielen. C. is den *Luypaert*. D. is de *Crocodillie*, die hem alsoo veel te Lande als te vvater hout. E. is een *Schildpadde*. F. is het yfere *Vercken*. G. is een *Languado*, dat by naer het fatsoen is als een *Crocodillie*, maer en comt in geen vvater, dan hout hem alleen op het Landt. H. is een *Renochero*, een groot vyant vande *Oliphant*, die in *Pegu* ende *Bengala* overvloedich zijn. I. is een *Kickvorsche*, het fatsoen als de onse zijn. K. is een *Vos*. L. is een *Mier*, die hier seer groot ende overvloedich zijn, ende veel schade doen. M. is de *Artisse*, een door vyant vande *Slanghe*. N. is een *Slanghe*, die hier seer groot vvorden ghevonden. O is een *Spinnecobbe* die hier seer groot zijn. P. zijn de *Cranen*.

Het 31. Capittel.

Van het Ghevoghelte ende andre *Ghedierte* diemen hier te Lande vint, ende siet vvoonen.

De *Voghels* die hier ghevonden worden/ sijn van diuersche fatsoene/

N.º 12.

factooren/ zijnde luttel Voghels die de onse ghelijck zijn. In den eersten soo zijn hier blauwe Papegaven/ die met menichheit wilt blieghen/ ende als sy ionck zijn so worden sy upt haren nesten berooft ende opgevoet. Als sy ionck op gevoet worden sonder in het wilt gheblorghen/ hebben/ zijnde veel beter om te leeren praeten/ dan als sy int wilt gheblorghen hebben: maer en sijn soo goet praets ende perfect niet als de groene Bysilliaaghe Papegaven doen. Sy hebben noch een ander soorte van clepne groene Vogels als Syreuwen/ die de Catelijntkens van West-Indien niet seer onghelijck en zijn/ dan dat sy niet en comen praeten/ en soo langhe steert niet en hebben als de Catelijntkens doen. Dese Vogels worden genoemt *Aburant*, en van onse Heerlanders *Paroquiten*. Dese Vogels worden met nesten gebange/ by naer het factoen als in de bincken vangt/ sy woonen veel in laeg lant daer veel cozens of *Mullis* groept/ want sy dat geern sten: Dese bestkens houden met malcander goede eentchept. Almen een *Manneken* en een *Wpcken* by malcanderen in ek vogel-hope stelt/ so sulck sy gemeynelijc altijt by ek sitte/ sonder senich ghelaet of gesanc te maken. Het wpcken is van sulcker aert als sy haer met een *Manneken* ghepaert heeft/ dat sy het *Manneken* respecteert/ ende hem op de rechte zijde laet sitten/ haer neffens hem voegende an de lincker zijde/ en wanneer dat het gaet etc/ so volcht sy hem naer/ en woonen met malcander breedelijc/ hebbende by naer den aert vande *Toxelduppen*: sy hebben een schoon aensien/ en frap groen couleur/ met een Orangie plaacken op haren neus. Daer zijnder noch een ander soorte dese *Paroquiten* seer gelijc/ en sijn vande selve aert en conditie/ dan hebben het couleur rootachtich als bloet/ met ek swaerte plaacke op haren neus/ en eenen swerten steert/ zijnde wat grooter van lijff dan de *Paroquiten*. Daer worden noch andze Vogels gebonden die de *Gout*-bincken niet onghelijck en sijn/ zijnde het heel lijff geelachtich/ dese Vogels en groepen in geen *Weldemits* dat de *Slangen* en andze seymelijc *Ghedierte* haer dat bejten: daeromme vzeven sy haer nestkens seer conctich/ aen dunne upspruptende tacken van hooge boomen/ vzoepen ende woonen daer in/ om van het seymite bevryt te worden/ en haer niet hinderlijck en soude wesen. Sy hebben noch andze clepne Vogels die de *Haeghincken* niet onghelijck en sijn/ maer dese

woonen int velt onder het *Cozen*: Dese *Vogheltkens* seken sy levendich in hark mont/ en eten se op met huyt en hant. *Mullsch* zijnder oock overbloedich/ met veele andze soorten van clepne *Bevogelt*. Doozder is hier oock een soorte van *Voghels* als de *Krents*/ hebbende het hooft als een *Calcoentse Haen*: Dese *Vogels* sijn quaet ende stout/ doende de *Negros* veel quaets/ waer deur dat syer groote anert af hebben/ en hynlins daerom op de *Geberchte* veel spyls vzeven; sy noemen se *Pastre de Diago*, d'welc is also veel te seggen als *Vogels* van haren *Gode*/ en daerom en sullen sy haer geen quaet doet/ wel werende dat se haer selve weder vergelden soude: sy vzoect altijt in dzeck en andze vuplichheyt/ en stincken altijt als een *Wpbaet*/ en men mach den reuc berre riecken. *Watersneppen* werden hier doe gebonden/ maer niet veel. *Toxelduppen* van ghelijck/ sy hebben aen haren hals een swerts streep als een croon. De *Fapsanten* ofte *vele-hoenderen* die hier sijn/ en sijn de onse niet onghelijck van factoen/ dan en sijn soo niet gheplump: sy sijn ghespichelt swert en wit/ sonder eenen lange steert te hebben als onse *Fapsant*: sy en sijn soo goet van smaeck niet als andze gemeyne *Hoenderen*. *Pauwen* ende *Pauwinnen* hebbe ick hier mede gesien/ ende sijn onse *Pauwen* niet seer onghelijck/ dan daer is noch al verskil onder: inde *Pluppen*/ want de sommighe sijn van ander couleur. Den *Pittoir* hebbe ick hier oock mede vernomen/ ende houwen die tot een groote *Fetisso* ende *Waerlegghe*/ als wp vzozen vermaent hebben. *Cranen* worden hier oock ghevonden/ ende *Kepghers* van gelijcken/ zijnde van ene ghebaente als de *Hollantsche Kepghers* sijn. Hier worden mede een soorte van *Voghels* ghevonden die de *Opebaers* seer wel gelijcken/ behalven dat sy soo langhe roode becken niet en hebben/ ende sulcken ge laet niet en toonen. *Bonte-crapen* ende *grauwe Meuwen*/ ende *Cranen* zijnder oock overbloedich/ met menighe andze soorten van *Voghels*/ die onse *Voghels* seer wel willen gelijcken/ waer allmens wel bestet soo sseer noch al differentie ende onderschepdt tusschen beyden: als de sommighe in haere *Pluppen*/ de andere in haere *Becken*/ de derde aende voeten/ de vierde aende hoofden/ soo datter noch al verskil onder is/ hoe nauw dat se malcanderen willen ghelijcken/ ende om dat het *Ghevo* gelt hier luttel gheschoten ofte ghebaughen worden/ midts

dat sy daer luttel Instrumenten ende handelinghe toe hebben/ soo comet Landt soo te vermenichvuldighen/ ende het Gedier- te ende de Voghels hun te verstouten. Van Gheboghelt dat by nachten vliecht/ als Wlen ende groote Vleer- mupfen is het mede al ghenoech af versten. Van groote groene Kierck-vozschien/ ende grauwe Spynck-hanen is het mede ghenoech gheinfre- teert: oock niet minder van groote lande Crabben/ die in d'aer- de woonen/ hebbende het colour purperachtich / en houwen die tot een groot present: Ick hebber hier (alsoo ic by nachte ginck int velt wandelende/ sien blicken int Gras als vier colen/ d'welck nam ende bontle in mijnen neusdoeck/ waer af dat het Lin- nen van binnen ontsack) van het schijn der beestkens) al of het handen. Comende inde Stadt by de Negros/ toonden haer dit/ die hun verwonderde dat te aenschouwen: Sanderdaechs daer naer siende warent cleyne swerte Vliegghen/ als de Spaen- sche Vliegghen/ van waren heel swert als Beck. Vlieggen/ Mug- ghen/ Wien worden hier oock gebonden: de Wien maken hun- ne Cozben ende honingh aende Boomen. Hier zijn ooc groote swerte Dieren die hollen inde aerde maken / als de aert- mup- sen: dese Dieren doen veel quaets aende Wien / ende berooven die van haeren Honingh ende Was.

Het 32. Capittel.

Vande manieren ende conditien vande Beesten diemen hier int Landt ende quartier van Gunca is vindende.

Inden eersten vanden Oliphant.

Ademael beminde Leser van desen/ dat ick vermaent hebbe wat Ghebogelte ende Ghebierde dat op dese cust woxt gebonden/ ende hun genereren/ so en heeft my niet quaet ghedocht de conditie ende aert der selver beesten hier mede by te voegghen/ al ist dat het in sommige Woetken beschre- ven staet/ die dickmael een mensch ongereet zijn / wannenmen de selve conditie ende ghelegentheyt vande Beesten begheert te weten: daerom en hebbe ick niet connen ghelaten het selve hier

mede by te voegghen / als wy hebben vermaent dat hier in dit quartier veel Oliphanten worden ghebonden / dat gheweldige groote Beesten zijn / ende wel het machtygste ende sterckste Dier ter Werelt is. De Oliphanten worden in veel quartie- ren der werelt ghebonden / als in Oost ende West-Indien/ in Pegu ende Bengala, maer nergens soo oberbloedich als tusschen of onder de Linie *Aequinoctiael*, d'welck is int Landt van *Escopien*, in *Africa*, daer sy veel ghevanghen ende gedoot worden / niet alleen om hunne tanden / maer oock om hun vleesch / om t'eten. In- den eersten so heeft de Oliphant veel goede manieren over hem/ meer dan eenich ander beest doer mach/ als is seer eergierich / en gebuyck rebenen/ wanneer hun die gheeft worden deur hun- nen *M^r* of Regeerder / almen ghenoech beschreben bint. Ten anderen is hy oock danbarich/ en gedencken langh de denche ende weldaet diemen hun gedaen heeft/ als sy gebuycken deur bevel van hunne *M^r* in het Conincryck van *Goa*, Somtwilfen inden tyde vanden Jaren hebben sy oock eenighe siecte die hun quellen/ ende als van half dul ende beset zijn / so datmen se dan qualtyck can temmen of te byede stellen / of daermen die gewent ende gheamt heeft/ die moeten se in tijds binden ende vast ma- ken/ souden anders onder het volc te grooten schade doer/ want sy in die furie ende dulleicheyt niemant aen en si: maer yemant hun in dese dulleicheyt te gemoet comende/ die hun eertijts een- ghe weldaet bewesen heeft/ die sullen sy respecteren ende ongher- molesteert laten/ wat ontsinnicheyt dat de selve ooc hebbe mo- ghen/ waer aen datmen bemercken mach het upnemende ver- stant dat desen Oliphant daer in ghebuyckende is/ dat is dat se niemant hun eenich weldaet gedaen hebbende nuchter of by- sinnen zijnde sullen loonen ende danc weten / maer dul rasende ende buyten hun verstant zijnde. Op sommige plaetse in Oost- Indien zijne soo gheleert dat se in Procellen ghaen / ende eere aende Beelden ende Cruppen bethoonen/ ende oock op andere plaetfen meer andere kuren doen / diemen hun van jonck af leert (als de Coninghen vande Steden in Oost-Indien) dragen ende voeren/ ghelijck de Paerden hier te Landen de groote Bee- ren draghen/ ghebuyckende in dier voegghen noch meer weten- schap ende gheleertheyt als de Paerden hier te Landen doen/ wantmen se met een woort te spreken weet te doen gaer/ ende te doen

so doen dat de Paerden niet doen en souden/ of niet moghelijck en waer te leeren/want sy verstaen de tale ende spzake van het Landt ende volcke daer sy opgheboet ende van ionckx af ghewoont hebben/so dat sy meer verstants gebuycken als eenige andere Gedierten / de tyden datse dul zijn/ als wy hier boven hebben vermaent. Indien tyden dat sy dul is/ soo *Ian Huyghen* schryft/woyt sy in *Oost-Indien* in tijts buyten de Steden aen een Boom ghebonden/ met een plere keringh/ om dat sy niemant beschadighen en soude/ want sy dan qualijck te temmen ende te regeren sijn/ dan als hunnen tijt om is / soo sijn sy alsoo tam ende simpel als sy van te voozen geweest hebben / ende hantling van ionckx af is geleert geweest: Den tijt dat sy dese dulleicheyt hebben/ is van April af tot in September. Alst in dit quartier veel reghent/ en de Inwoonders hummen Winter hebben waer deur men presumeert dat deur de bochticheyt ende veel waterk sy de dulleicheyt crigen/ende dat ober zijnde soo comt sy wederom tot sijn selven/ende is dan so beweghen datmen onder sijnen buyck deur cruppen soude / allmen hem niet en misde: maer die hem per misdoet die macher hem af wachten/ want sy en vergeten nimmermeer het leet dat hun yemant gedaen heeft/ maer sy sullent in alle middelen sien te wyken/ ende ghelijck sy gheen leet ongewroken en laten/so en laten sy oock geen deucht ofte weldaet diemen hun doet onghelooft. Ten anderen soo sy groote beesten sijn die veel arbeets in sommighe Landen moeten doen/ daer sy van ionckx af toe gheleert worden/so en laten sy hun gheenen arbeit verdrieten/maer doen gheern het regene hun opgelept woyt te doen/ wat lasten ofte groote arbeiden dat het oock soude mogen wesen/iae souden hun liever doot wercken datse bersten/ dan andze te hulpe roepen/om datse hun selven die schande niet aen soude doen/soo wanneer het hun met wel t'eten ende drincken te geven gherecompenseert woyt. Haer meeste eten dat sy nutten is water met *Kijs* ghesoden / met andze flappe cost/daer niet veel hardicheyt van beenen onder is: ende wel gharbept hebbende/so soecken sy oock haere rust om haer wat te rusten met slapen. Sy slapen ghelijck de Paerden/ Roepen/ Ossen/ende alle viervoetighe Beesten / ende buyghen haer knien ende alle ledenen als d' andere Beesten doen: haer sterckheyt is boden alle andze beesten/ende moghen grooten ar-

bept doen/soo int sleppen ende draghen op hunne rugge/ ende ooc op hunne tanden/ daer sy wel een Pype met spaensche wijn op draghen soude/soo dat haer cracht ende macht onbegypelijck schier is/ niet teghenstaende dattet het machtichste Bier is vande werelt/ neffens den *Renckers*, so isst het verbaerste Gedierte/ van de cleynste ende onghelienste Beestens vande werelt/ d'welc sijn de Dupel ende Wieren/om datse breeken datse hun inden snupt soude cruppen/ende hun daer kittelinge aen doen/ daer den Oliphant hun met gheen middelen en can upt buyt/ende daerom de meeste verbaertheyt van dit cleyn Gedierte heeft. Van het schieten hebben sy oock groote verbaertheyt/ten sy dat sy van ionckx af daer toe gewent sijn: Niet minder verbaertheyt hebben sy van het bier / want inden ouden tyt als *Antiochius* Coninck van *Syrien* oorloghe voerden teghen de *Romeynen*, ende veel Oliphanten inden cruych ghebuykten / daer sy sijn vanden veel schade mede deden / want de *Romeynen* gheen middelen en wisten om hun teghen het ghewelt van dese groote beesten te stellen / soo bonden sy naerbyant dat de Oliphanten anct ende verbaertheyt hadden van het bier/ waer teghens sy eenighe Instrumenten toe maecten/soo Toytten als Pachelts/ende quamen daer mede teghens de Oliphanten met ghewelt aengheloopt/so dat de Oliphanten de blucht namen onder het Hept vande Coninck van *Syrien*, ende dede meer schade met het volck t'oberloopen/ dan sy van te voozen profijt gedaen hadde int vernielen vande *Romeynen*. Sy houden oock accessie ende vergaderinghe met malcanderen / ende wanneer sy dese vergaedinghe met malcanderen doen / soo staet het Manneken op eenē heubel/ende het Wepken wat leger/ alst gaen lanckx de wegen/so machment van berre hoozen comen/ (al en sietmenen niet) deur het stampen met hun voert/ en t'clappen van hun ooren/ die altoos op ende toe gaen / ende een groot stuck wechs te hoozen is. Waermen die ionck vangt ende onder den bandt heeft/soo sijnse goet te temmen/ beter dan als sy wat out beginnen te worden. De middelen die sommighe ghebuycken om de Oliphanten tam te maecten sijn desen: Men leerte metter tijt met dreyghen/hongher ende doxt syden/ ende andere Inventionen/soo langhe alst beginnen de spzack te verstaen vande ghene die hun andertwisen ende leeren / en als dat

wozden met **Olie** ghescrecken ende ghesmeert / ende groote
 deucht aenghedaeu als s'eten ende te dyncken geuen / waer me-
 de sy haer soo tam ende onderdanich maken gelijc een menschy
 ende haer niet en ghebreecte als het sprecken. Kenmerck met
 wat cleyn **Inuentie** datmen sulcke stercke beesten can temmē
 ende onderdanich maecken / die in hun furie ende geweld zijnde
 niet te stillen en zijn. So veel als hunne religie aengaet daer van
 schryft **Plutarchus** datse hunne gebeden aen onsterfelijcke Goden
 doen / want sy wassen ende reynighen hun inde zee met haeren
 bypen wille / ende sy aenbidde de **Sonne** met groote eerbiedin-
 ghe / opheffende hunne snupten ten Hemelwaerts / in plaets van
 hunne handen. **Plinius** schryft noch een ander / dat de **Oliphantē**
 niet alleen de opgaende **Sonne** en eeten / maer oock de **Dane**
 ende de **Sterren** / ende naer datse hun ghebet ghebaen hebben /
 soo trekken sy samen wederom naer de **Wolffen** en **Wouden**.
 Andere **Schypvers** betuyghen het selve oock / dat wanneer het
 nienwe **Dane** is / datter dan menichte van **Oliphanten** wyt de
Wolffhagen naer de **Rivieren** af comen / om haer te wassen en
 te baden / ende als sy gewassen zijn soo leggen sy op haer knien
 om haere bedinghe te doen / ende haere bedinghe ghedaen heb-
 bende / so gaen sy samenderhandt wederom naer de **Wouden** /
 waer van dat den outsten **Oliphant** de leytman van hun allen
 is / ende den outsten daer naer is de **Sargiant** / die den hoop ver-
 gaderet ende by malcanderen hout / ende gaf als dan samen met
 malcanderen ligghen rusten / overpeynsende het ghene dat hun
 over daegh beeygent ende geschiet is / ende waerom dat sy van
 hun **D** ghestrakt hebben gheweest. De **Oliphanten** zijn oock
 leer beschaemt ende eergierich / want het **Wancken** ende het
Wypbeken en hebben nimmermeer niet malcander te doen / dan
 int secrete / ende dat by nachten / mit die groote beschaemtheyt
 die sy daer in hebben: Ende bebrucht zijnde / so dragen sy hun-
 ne iongen in haere bypck twee **Jacr** / passerende in de drachē-
 ghe van hunne tonghe alle andze **Beesten** / midts de groote coy-
 pallentie haers lichaems / dooz dien dat el groote byucht so haest
 niet ryp en is als een cleyn / sy zijn van natueren seer bytelijc
 ende medelybende. datse niemant quaet en sullen doen / ofte bes-
 chadighen / ten waers datmense daer toe sergde. Sy worden
 mede seer out / ende comen wel tot hondert bystich **Jacr** al eer sy

haer eyghen doot sterben : maer de gene diemen hier te **Lande**
 heeft gholien / en hebben soo oudt niet geweest / dooz dien dat sy
 van ioncx af ghevangen worden / om die beter te tammen / want
 hoe sy ouder zijn hoe sy qualijcker te tammen zijn / ende hoe dese
Oliphanten ooc ouder zijn / hoe sy van colleur ende van happen
 schoonder worden / principael hunne sterck / hoe die ouder is hoe
 die blinckender ende gladder happen heeft / en meer geestimeert
 is / niet alleen onder ons / maer oock onder de **Megros** / die de
Oliphants keerten in also grootten estinie houden / is meer als
 wy doen / ende al ist dat sy seer oudt worden / wel twee ofte drie
 hondert **Jaren** / nochtans en crijghen sy maer een ionck binuen
 haer leven.

Vanden Vos.

Hier worden mede somtijden **Wolffen** ghebanghen / zijnde
 van een ghedaents als de **Wolffen** van onse **Lande** zijn / ende
 naedemael dat sy malcanderen van ghedaents niet onghelijck
 en zijn / so moeten sy inden aert ende loofheyt malcanderen ooc
 ghelijck wesen. De **Vos** is een schalck ende subtyl beest / alsoo
 schalck als eenige **Dier** wesen mach: Als den **Vos** vande **Hon-**
den gheiaecht wort / ende datse hem naer den keert toe byten / so
 smyt hy haer zijn bylicheyt in hun oogen / en als hy de **Honde**
 alsoo begaer heeft / soo gheraecht hy daer mede vooywaerts / en
 comt daer deur verlost te zijn vande **Honden** : in andze listicheyt
 te doen / om **Hoenderen** ende **Wypben** te banghen / ghebruyck
 hy oock een sonderlinghe werenschap / om de arme beestkens te
 vernielen. Als hy wil eenighe **Hoenderen** banghen / soo weet hy
 hem so te beynsen / als of hy zinnen keert de **Hoenderen** toe wo-
 pen wilde / om datse te beter van hun kop comen soude om die
 van beter by den halle te grppen / ende mede deur loopen / om
 te vernielen. Ten anderen ghebruyck hy noch een andere sub-
 tyle listicheyt alst ghebruyck is / om dat hy int **W** niet vallen en
 soude / soo wanneer hy eenighe **Rivieren** over gaen wil / ende het
W niet heel toeghebruyck en is / soo sal hy eersten heel sachgens
 daer op treden / ende zijn ooren op het **W** legghen / om te luy-
 ren of hy den stroom des waters dooz het **W** hooren mach / ende
 soo hem dunckt dat het **W** niet seck gheuoech en is / soo byst
 hy

hy wil staen/dan so hem dunct dat hy den stroom niet en hoor/
ende dat het **W**ater sterck ghenoech is om hem ober te draghen/soo
gaet hy eerst ober naer d'ander sy/ende dat om dat hy int **W**ater
niet vallen en soude: Daeromme en ist niet mogghelijck of dese
subtilheyt int ghehoor can gheschieden/sonder een natuerlijck
verstant daer by te hebben.

Van het Hert en het Hinde.

Het Hert is een frap Dier int aensien / principael als het hem
recht op zijn beenen verdoont / met opstaende Hozenen. Het
Wpbeken datmen noemt het Hinde / en heeft sulcke Hozenen
niet/dan zijn veel clepnder ende niet ghetackt: Het Hert wort
wozt booz het snelste Dier(int loopen) gehouwen/ dat ter werelt
is/ want men seyt booz een spreecwozt/ hy loopt als een Hert.
Dese beesten zijn mede snel int hooren/ wantmē compareert het
hooren by een Hart/ of als eenen Schilder de vpf sinnen conter-
seyt/so sal hy by ghelijckenis daer een Hert by setten. Het vlees
van een Hert is seer delicaet/principael als het wel ghetascht is
gewreef/ende hoe het beter getaecht is (dat is te segghen langh
ghelooopen om hem te salveren eer het gebanghen wort)hoe het
vleesch delicaeter ende coxter van sinaeck is. Den Herte
is van sulcken conditie dat hy lichtelijcken verschrickt / ende te-
regghen de doot seer verbaert is/want als hy seer ghetascht wort
ende de Honden hem by naer ghevaert hebben / ende siet dat hy
de doot niet ontcomen en can / soeckt hem te salveren ende int
water te springhen. Ten anderen ghebruyck hy noch een sub-
tilheyt als hy vande Honden verbolcht wort ende ten eynde
zijn adem ghehoopen is/om hem wat te rusten / ende zijn adem
wat te verscheppen / soo gaet hy met zijn vier voeten op zijnen
bunck ligghen/ende hy laet zijnen adem inde aerde gaen/so dat
de Honden hem niet rieckende/boozhy loopen / sonder hem te
mogghen riecken: maey dusdanighen Nachten en ghebruycken de
Beyos niet/ om de Hertten te vangen/ dan sy maken veel stre-
ken int velt oft ontrent de Boschen/daer de Hertten hun selven
vangen/ende int percket brengen.

Vande Meer-catten ofte Apca.

De Meer-catten en zijn soo frap niet als de Apca zijn / deuc
dien sy alle dinghen willen naer doen: Men vint hier gheen
Apca/dan Meer-catten/en die van verschepte fatsoent/en zijn
alhier menigherhande. De Meer-catten ende Apca is een seer
ghend'elijcke Gedierte / soo alle menschen selver bekenent
moeten / want alsmen die aenschout so moerren om haer wese
en gillen die sy doen hem verheugē ende mede lachen want af
t'gene dat sy booz sien doen dat sullen sy naer contersepte/waer
booz sy *Fatutum* worden ghenaeitt. De Meer-catten draghen
grootte sozge booz hunne tonghen/ende dickmael dat het Wp-
beken de tongen niet wel en hanteert/sal vaut Dannelien daer-
om bekeben ende ghestraft worden: sy zijn goet om vet te leeren/
want t'ghene datse sien booz doen/sullen sy strax naer doen om
te leeren/soo datter geen Gedierte ter werlt is dat de menschen
meer gelijc is als de Meer-catten ende Apca/ want sy alle ledē en
beenen hebben als een mensch/ en niet anders aert en gebreeclic
als de spaeck: Sy zijn van natuer als sy sinaeck int hun eygent
vleys creygen/datse hunnen steert op souden eten/ ende wannere
sy eenighe wonden creyghen / dat sy altyt die sullen licken ende
verargheren sonder cesteren / ende by aldien Darnien daer
niet in risdts toe en laech / ende hun dat byten bletten/
sy soude hun selven totten beenen toe op eten. Men bevindē
dat de Meer-catten ende Apca goede generatie doen / ende op
sommighe plaetsen hun soo vermenstschvulbich hebben / dat de
Inwoonders van dat quarter bozloghs tegen de Apca moeter
houden. eften deel onder de voet brengen/souden hun anders
het Landt wel af winnen/want sommige Meer-catten so groot
zijn als Doggen/die de menschen altyt wilke quaet doen. Daer
zijn andze soozte van Katten/die de menschen vriendelijck zijn/
ende geern by de menschen zijn/ om die te verheughen / soo dat
de Meer-catten ende Apca van twee manieren zijn / als den
enen tot goet ende vreucht doen gheneycke zijnde / ende de
andere tot quaet: Sy zijn oock van manieren dat sy hittel
leegh zijn / maer altyt zynse doende / ende hun selver werck
ghevende/ waer over sy de lype menschen een exempel gheben
van neersticheyt/ende datmen niet leegh en behoort te zijn.
De Indianen segghen ghelijck als wy doen / dat het vres-
vloekte menschen zijn / ende dat sy wel conuen spreken:
naer

maer niet spreken en willen/ om datmen hun niet en soude doen wercken. Men leest in veele boecken vande dinghen die de Apen ende Beer catten over al gedaen hebben/als men be-
vint dat de Apen oock tot oncuptheit seer ghenegen zijn/ want den Gouverneur te *Carragenna*, in *Vest-Indien*, hadde een *Cassioecke* die geen schoone vrouwen sach/ ende wanneer hy die sach van verre comen/ soo ontstact hy met sulcken lust naer de vrouwe/ dat hy al om stucken spongh dat daer ontrent was/ so datmen hem met een ptere ketingh vast moesten binden/ en de vrouwen bozsten daer qualijck meer boozhy gaen/ om het regiment dat dese *Cassioecke* voorstelden/ int aensten vande vrouw personen. Een anderen heeft daer oock een *Cassioecke* geweest te *Roschal*, die so groot was als een groot waterfont/ so datmen hem te arbeiden begoft te leeren/ als met den korf naer het vleys hups te gaen/ ende met de kan om wijn te halen/ ende als daer pemant onderwegghen was die hem zynen ganck beletten/ als Honden ofte kinderen/ so setten hy zyn vacht op de aerde neer/ en gingh teghen de Honden ligghen vechten/ ende tegen de kinderen van ghelijcken: hy nam steenen vander aerde op/ ende wierp naer de kinderen/ so sel als menschen niet steenen soude connen werpē/ so dat hy wel maecten deur zyn quaetheit ontsien te zijn: ende ghelijck sy alle dinghen willen naer doen/ soo ist ghebeurt te *Bassel* int Land van *Waes*/ int *Hoff* vanden *Balliou*/ dat daer twee *Cassioecks* waren/ waer af d'ē hadde de Maerte het kint sien op doen/ ende booz het bier in zyn luyzen sien legghen/ ende doen inde *Wiegh*. Dese Ape geraeckten los/ ende quam inde heuken ghelooopen/ daer het tonghe kindeken inde *Wiegh* laeghen stiep/ ende hebet in zynen arm genomen/ ende iler mede int top vants hups ghelooopen/ ende hebet hant uyt de luyzen ontleet/ en inde *Sonne* neer ghelept/ bedypvende groote gheneuchte met dit kinde/ als hy van te boozen hadde sien booz doen. Het volck die het spel aensagen waren in groote verbaertheit ende anct/ van vrese dat hy het clepne kindeken te versten soude latē vallen: De Moeder van ghelijcken maecten groot misbaer/ als wel reden was. De sommighe wilde den Ape schieten/ op dat hy het kint soude laten vallen/ ende dat sy het beneden ontfanghen soudē/ andze van ghelijcken wilden met steenen werpen/ soo dat sy in thien beraden stonden om dese kat ofte Ape het

clepne kindeken afhēdich te maecten: dan daer was eenen die goeden raet gaf/ kennende de conditie vande katten/ ende septe vertreckt altemael/ ende laet den Ape in zyn wesen/ en laet hem zynen wil volbrēngghen/ d'welck also geschieden. Doem de Ape zynen wil met dat clepne kindeken ghenoech ghedaen hadde/ hebet kindeken wederom in zyn luyzen ghewonden/ ende iler mede van boven tot beneden gecomen/ ende hebet inde *Wiegh* ghelept/ daer hy het ghewonden hadde. Meniet de goede sozge van dese beeste/ die meerder was als de persone die daer ontrent stonden/ die het clepne kindeken met geweld uyt den Aps handē wilde hebben: daeromme so mostmen hun heuren wil laten doen/ ende sullen in alles die aengaende goede sozge dragē/ ende ghelijck sy nochtans seer genepcht zijn om quaet te doen/ soo en sullen sy geen menschen quaet doen/ ten sy datmen hem daer toe oozlaecke gheeft: Soudemen al verhaelen de kuren en pecten die de Apen bedypden/ het soude hy naer een *Historie* vallen/ dan het is hier mede ghenoech vande conditie vande Apen beschreiben/ men vint haer *Historien* daghelijck by de *Supcherlaers* ende *Camerpeelers*/ die met dese Ape ende Catten achter Landt loopen/ ende veel curen met dansen ende springhen laten doen/ ende niet en causeeren alleen het verheughen vande menschen/ maer oock het profijt veroozlaecken/ dat dese menschen deur dese beesten haer leven by winnen/ ende den cost by verdienen.

Vanden Luypaert ende Tyger.

Doch zijn in dese *Provincie* veel *Tyghers* en *Luypaerts* van ghelijcke forme ende ghedaente als de gene die hier te Lande ghelien worden. De ghedaente vanden *Tygher* en is den *Luypaert* niet seer onghelijck. De *Tyger* is van sulcken manier dat hy nimmermeer eenige witte menschen sal aenbullen/ om die te beschadigen/ maer wel de swerte mensche/ d'welck nachtrans een wonderlijcke manier wesen wil/ dat dese selle beesten daer onderschept in hebbe soude: als liggende witte ende swerte mensche by malcanderen en slapen/ so sullen sy de swerte op eten/ ende de witte mensche int minste niet beschadighen. In *honger* naot zijnde/ ende bindende int beest geen *Ghedier*:

Gebierte om eten/so comen sy sonder hiesel ghelooopen ende nemen de heesten vande hupse ende boerense int Bosch/sonder vande Spghenaers bezeeft te zijn: 't is hun oock alleens wat Gebierte dat sy eten/ als sy die maer becomen connen / 't is een sel ende quaet Gebierte / noch wreedter dan een Leeuw mach sijn/ sy is seer seap van hant/ ende van vel zijnde ghespichelt/ so datse niet alleen in Indien ende dese Custe in grooter waerdē worden ghehouden/maer oock alhier in Aerlant. De knébels vande Hupst is een groot fenijn om yemant daer mede te vergebden. De Spghers worden al dibersich gebangen/ als den eenen met vallen/ ende d'andje gheschoten met vergiftrige yplen ofte loden / want of sy schoon dickmael gheschoten zijn tot dibersiche steden/so nemt sy noch wel de blucht/soo datmense op de heete daet quadtich can crighen / dan als sy heet ghelooopen zijn ende humlins beginnen een weynich te rusten/ so comt die fenynige vracht of loden ende beginnen hun fenijn te openbaren/ess hun cracht te toonen/ so dat het comt dat den Spger daer door kreft / ende doot int velt ghebonden worden: sy noemen hem alhier *Tyza*, ende in *Congo* woxt sy *Enzo* gheuoemt.

Vande Slanghen ende Draken.

De Slangen ende Draeken zijn altoos tot quaet doen seer ghespreke principael om menschen te beschadighen: als de Blangh heet vooz een manier dat sy seer geern singt / ende een goede stem heeft int singhen/soo dat de menschen niet denckende naer een Blangh/ende opt singhen staet en lustert/ comt gespronghen naer de menschen toe/ om hun armen ende benen/ om de selve met haers fenynighe tonghe te steken /ess haer fenijn is soo groot datmen de leden oft vles daer een Blangh angeraect heeft moet af setts of wipen/ende anders stracy (niet int ept) toessende) in noot sijn van sterben. De Blangh is een groot vrant vande Artiffen/ dewe dien de Artiffen de menschen wareschoutwen/ als daer eenighe Blanghen den mensch ontrent is/ om dat sy vande Slangen niet en loubden beschadicht worden. De Blanghen hebben vooz een manier dat sy haer dicmael vervellen/ess inde hagen ende doornen dan liggen en cruppen ende

wentelen/ ende alsoo hun vel daer in laten blyben. De Slangen ofte Alderen die op dese Custe worden ghebonden / sijn de onse niet ongelijc/ dan sijn grooter ende dicker/ so datmen hie: groote Slangen vindt/ als van twintich palmen lanck/ en vnt hiet/ zijnde vande ghemepe soozten / maer men vintet noch al veel grooter/ maer in geen menichte: sy hebben een buyse/ess mont so groot dat sy Hoenderen ende Ganlen connen verkinden/ sy gaet alsoo wel op de Heyden ende Velden spacteren/ als sy int water blyben/ soo datse alsoo het Landt als de Zee tot haren verdoen ende wellust nemen: als sy hunnen buysch wel ghenoech vol geyeten hebben/ vallen op der aerden neer/ al slapende als dyonck menschen/ ende worden als dan veel ghevanghen ende geboort/ ende vande Negros ghegeten/ achtende die Slangen vles bette te sijn als de Hoenderen sy ons doen: daer sijn veel Blanghen die den menschen bptende in 24. vzen doen sterben. In *Congo* worden Slanghen ghebonden sonder voeten ofte vleugels / die over de twee schyden lanck sijn/ ess so grooten mont hebbe dat sy een heel Schaep in conne sloct/ sonder die te vercheure/ ofte te vernielen. Noch isser een ander soozte van Serpente/ diemē Draeken heet/ die vloghelen ende eenen sterck hebben / niet eenen langhen beck/ daer veel tanden in staen/ daer sy seer lichtelicken het Wee ende rouw vles niebe connen vernielen/ sy sijn van couleur blau ende groen/ met een gheschildert vel: sommige swerten houden dese tot een Fetisse, ende worden vande sommige Negros in eeren ghehouden. De Draeken sijn oock groote vranden vande Oliphanten/ want sy werck met hun ergheyt ende subrijheyt de selve te overwinnen: sy ligghen op de Oliphanten heymelijc en wachten/ ende bliegghen de selve op haer onberliente toe/ en omgrypense met haren sterck/ daer mede sy haer de beent so vast ghebonden houden datse niet voozt en connen gaen/ en als dan soo steken sy haer hooft in des Oliphants neulgaten/ daermede dat sy hem verlicken/ende bpten hem in sijn Hupst/ daer die ten alderdunste is/ ende suppen hun dan so veel bloets upt datse ten lesten sterben moeten. In *Eriopia* vintmen Draeken die sijn elleboghen lanck sijn/ ende in *Indien* zijnder ghebonden gheweest / die over de hondert voeten lanck waren/ die soo haeghe inde locht vlogghen datse de vliegghende Vogels coften vangen.

Vande Crocodillien en Languado.

De Crocodillien worden hier wepnich op de Custe ghebon-
den/dan inde Bocht/ ende *Rio de Cabo* worden sy veel gebon-
den/ ende om dat die Custe hier aen paelt / en een passagie van
ons descours is / soo duncket my niet quaet te zijn de conditie
vande Crocodille hier mede te verhalen. De Crocodillen wor-
den van menighe menschen *Caymans* gheheeten: men vindt veel
ken heete Landen ende Stranden / ende is een quaet Gedierte/
dat hem also wel op Land hout als in water: dan als het eenich
Des of Gedierte op het Landt ghenomen heeft/ so looper daer
mede inde Rivieren: sy zijn seer stout/ en verben niet alleen Des
als *Verckens* ende ander Gedierte vane velt halen/maer dordt
doock wel menschen aentaffen/ende vernielen. Het comt van een
Epe de groote van een Ganse Epe/ende groepē alsoo van toncy
af/ tot datse heel lanck worden/ de sommighe wel 22. voeten: sy
groepen op d'een plaats meer als op d'ander / soo datse van ver-
scheyden groote gebonden wordē/ ris een byster en wraet Dier/
maer hot ende plomp/ want hun aers dat sy op het Landt halen
sullen sy int water slijpen/ende onder water verdyncken/ende
dan wederom op het Landt byenghen om t'eten / als sy
hongher crijghen/want dat sy onder water aten souden strack
verlicken/daerom en eten sy onder water niet/dan als sy bobē
en bukten water zijn/ want hun keel is soo weeck dat daer wa-
ter in quam sy souden strack sticken: Het is een sel Gedierte int
loopen/ende heeft een stercke Dyp diemen met geen Spielen
soude connen deuricken. Sy worden met eē groote subtylheyt
ghevāngen/ sy hebben eenen schorpen beek/laende hun tanden
deur malcanderen/ dan onder hun lijf zijn sy heel weec / ende al-
daer hun quetsende/soo comen sy haest te sterben: in heete wate-
ren ende Rivieren zijn sy seer goet/want inde conde wateren
connen sy niet leven/maer souden daer in sterbē. Die van *China*
makense sam ende vet/ghelijckmen de *Verckens* doet/en eten se
tōt een groote lekker spise ende cost. De Crocodille leyt haere
Eperen even soo hoogh als het water vande Rivier *Niku* sal co-
nien te wassen/soo dat de Swerte die de eerste Eperen vint/ alle
andere sulcy sal te kennen geben/op dat sy aksamē mogen we-
ten hoe hoogh dat de *Niku* den rocomende *Douer* bloepen sal.

De Crocodillien hebben mede goet verstant/want sy kennen de
stemmen vande menschen die haer ghetemt hebben/ende sy den
oock vande menschen ghehandelt te worden/ende dat meer is/
soo doen sy haren balch open/om dat de menschen haer tanden
coteren souden/ende met een *Servette* updzooghen. Het Lan-
guado en is soo hart van vel niet/ende en sal de menschen geen
quaet doen/ghelijck de *Caymans*, niet tegenstaende dat sy het
vane velt mede verclinden/het en comt in geen water/want het
heeft vane water groote anct/dan hout hem alleen op het land/
het loopt also ras als d'*Cayman* doen/dan ten heeft sulcken schep-
pe tanden niet/of sulcken langhen beek/dan heeft clepnder tan-
den en *Dupl*/ende bypnder *Dupt*.

Vande Spinnecobben.

De Spinnecobbe die hier worden gebonden zijn uptermaet
seer groot ende lanck ghebeent/maer dese en spinne niet als
d'andere clepne (die sommighe *Beestē*) wanneer sy die eten (een
groote medecijn is) sy hebben vooz eē manier haer. Het met een
groote behendicheyt te byepen/soo dat het byepen of d'*Inventie*
van dien/erst vande Spinnecobben gheleert / of de conct van
sulcy te doē daer aē gebodē is geweest/want sy wraet haer gaern
als nu aen d'een yde/ende dan aen d'ander yde / d'wees ober
malcanderen te byenghen/ende ober al vast te maerken / ende al-
ist datmen haer werck aen alle canten afbrecks/nochtans blyft
sy so stout datse haer wouninghe niet en wil verclaren/ten sy dat-
men haer daer by doorlaet/want sy en sal haer gebroken werck
niet laten legghen/maer het selve wederom hernemen ende vol-
maecken: Somma het waer een dinge ongheloobelich vooz de
ghens die het noyt ghesten en hadde/hoe dapper dat sy haer ga-
ren weten upt ende in te halen/ende haer werck te regereen/want
soo wanneer sy een *Blieghe* in haer. Het heeft ghevānghen / so
wozt sy het selve strack ghewaer/en comen in eenen oogenblich
daer op loopen (ghelijck eenen wel ervaren *Jaghet*) om sulcken
ghevānghen te verclinden/ende op te eten. Alle *Webers*/*Capit-
liers*/*Bozduerwerckers*/*Dilckers* ende *Jagers* moeten by die
arm verlicken ter *Schole* gaen / om van haer te leeren de clep-
nicheyt

stehepde ende volmaacktheypde haeres Saerens / of de subtyl-
heyp van hun knoopen ende Weberpe / ooc aende spnheyp haers
Saerens bis alle Spde / Saren / ende Organypne te boven gaet.

Vande Artissen ende-Cameleonen.

De Artissen zijn menigherhande / de sommige houtwen die
dooz fentjn / ende d'and're niet: t'is nochtans te duchten dat
de Artissen van onse Aeerlanden meer senplich zijn als
die van dese Landen / deur dien datmen wepnich hoozt vande
schade die sy doen: dan men hebvndt datse meer denchte doen aen
de menschen dan quaet / want alsoo sy gzoote vanden vande
Slanghen ende Aderk zijn / soo sullen sy de menschen die op der
aerden neer liggen en slapen (wannert daer een Slangh ontrent
is) soo langh quellen dat hy waker wozt / ende hem in tydes
vande senpliche Slanghen soude voosien / so verre dat de men-
schen soo hart ligghen en slapen dat hysse met het cruppen over
hun lichaem niet en can wacker maken / ende wpt gunnen slaep
ontrepen / soo sal hysse steken met zijn tonge / daer deur sy comen
te verschycken ende ontslapen: soo wannert datmen op eenighe
wilde plaatsen is / daer menichre van Slanghen gebonden wo-
den / ende de Artissen by v ket comende / ende rontsom v lijf hen-
ghelen / soo moecht ghy dencken datter Slanghen ontrent v
zijn / die v beschadighen willen: dan de meeste presumpcie is dat
hun rip vande Tongh senpn is. *Iohannes Lerus* schryft dat hem e
Agadisse gemoete (gaende int Wosch wandelende) die soo dick
was als een Idan / ende vijf of ses voeten langh / geheel met wie-
se Schubben bedect / blinkende als Oester schelpen / die de ene
dooz boet op heften ende den Cop om hoogh stach / met glin-
rende ooghen hem aenliende / ende met eiten open mondt / den
afem wpt ophalen / so dat het byesselijc was te aenlien / ende nae
dat hy niet de gene die by hem waren / wel een quartier vze op
hunlins soo hadde gesien / soo heeft hy de vluchte naer het Wosch
ghenomen / met sulchen ghedryps al of daer een Herts dooz het
Wosch hadde gheloopt. Der Camelron is by naer het factoen
als de Agedisse / dan deur de vane zijn sy wat grooter / ende niet
een ander colour / want sy een mensch aenliende sal haer
bertwe ende colour verbleccken / sy hebbē een Organie hooft van

colour / ende het eynde van hunne steert is van gelijcke factoen /
sy sullen een mensch aenliende alcht met het hooft staē / toe knic-
ken / ende wannert ghy hun slaen wilt / so sullen sy de vluchte ne-
men / ende van v wegh loope / sy is mede sober / ende eet heel lute-
tel / als eenich Beest te v werelt doen mach / waer deur men seyt
datse vande wint leven.

Vande Honden ende Catten.

De Honden zijn hier alcht ghewoest / ende hebben een ander
conditie ende manier over hun / als onse Hondē doen / daer-
om en willen wy onse Honden natuer by dese niet verghelijck /
haer conditien ende ghedaente suldy binden int 29. Cappittel.
Mengaende de Catten die hebben wy daer eersten ghebochte /
ende het Landt mede verbult / haer natuer van dien is alle men-
schen ghenooch bekend / ende is niet van noode hier te verhalen.

Vande Hane ende Hinne.

Den Haen is een Conincklike Vogel / geltje hy ooc (aen zijn
croone die hy draecht) betoont / want daer is geen vierboe-
tich Gedierte dat een Croon op haer hooft draecht / als eē Haē
alleen / ende daarom is hy den Coninck van alle beestē / ende on-
derhout zijnen Conincklijcken staet (in alle plaats daer hy is)
met enen grooten moet: hy becht met zijnen bech ende sporen /
ghelijckmen alle daghē liet / verschyckende den Leertw / die het
albereelste ende stoutste Dier is onder alle wilde Dieren: hy is
feer bigelant ende waeckende / om zijn Hinneken te bewaren /
ende is oock amoureux ende jalours / want hy en sal niet lijden
dat andere Hanen hem eenige ontrouw souden doen / tae soude
veel liever daer om bechten / wantet een coytselachtige beest is / die
haest vergramt. Als hy 7. Jaer oudt / is soo seyt hy een Epe
daer het Serpent *Basiliscus* af comt. Der Hinneken heeft een herts
ende dure maghe / ende verstant rouwen cost: Gelijck een Haene
vā conditie is te waerthoutv de mensche de tocomende nach /
met zijn craepē / also voorschapt het Hinneke met haer kake het
leggen van haer Eperē: sy draecht gzoote liefde tot haere tonge
Aeckens / gebende de vrouw personen een groot exempel om

Weds tot haer kinderen te brengen) want sy de selve onder haere venghels vergaert ende bewaert/ ende alker eenen Hont/ Wolf/ oft Beer comt (dat vreselijck Ghebierte is) sy een Hinde te verghetschen) om een van haer kinderen te grijpen / soo bliede sy de selvetoe om het nemen van haere ionghe kinderen te beschubden/ gelijk sy oock doen souden/ al waert een ghewapent Man/ niet achtende op haer eppen selven/ noch op het perijckel daer sy heur selven in sedit/ maer alleen op de bewaringe van haere ionghe kinderen.

Vande Verckens.

De Verckens is een Ghebiert dat tot vuplicheyde ende gullicheyde seer ghenegen is/ principael om hem sadt te eten ende te drincken/ ende dan in zyn eppen vuplicheyde te blyven liggen. Het heeft vooz een manier dat het alle vuple cost sal nurten/ ende inde vuple arde vzoeten/ nochtans is zyn vleesch ende spec seer delicaet/ of wozt in veele Landen beter geacht te zyn dan Voender vleys/ ris seer onnut ende ongeschickt / gelyschamen vooz veel spreckwoorden heeft/ sy was soo droncken als een Vercken/ of ris een mensch so onnut en ongemanierd gelyck een Vercken. Sy zyn seer knozachtich / makende altoos groot gheraet daer sy zyn/ met hun brengende een heeten stanch/ die in tyden van peste seer dangerous is. Als de Verckens in een Wollchagte zyn ende een ander Vercken hoozen cepten/ soo loopen sy altsamen om het crytende Vercken te ontfetten.

Vande Civet Kattr.

De Civet Kattr is een Ghebierts tot quaet / ende tot byten seer gheneycht/ ende is seer lekker/ ende verstimde veel spys/ nochtans is het seer reynlich/ ende geeft een sekere specie van hem datmen *Agalie* noemt/ daerinnen seer veel rieckenbe gepalmeerde hantschoenen/ ende andys clecken mede maert : sy hebben een schoon Hup/ diende upen grauwen/ niet witte plecken/ niet een lanc backhups/ zyn niet knevels/ ende eenen lange steert/ sy zyn vande groote als et gemeyn haer Verck. De beste Civet catt worden op dese custe d' *Mina* ghebonden/ sy zyn mede in *Brugala*

ende *lava Major*, maer die en zyn soo goet niet als dese zyn. De Civette groept int upterste borstken/ waer van dat dit borstken den naem heeft/ of is als *Ian Huyghen* schryft ghelijck vette sweet: is seer medicinalijck/ principael als die ghestreecken wozt inden navel der vrouwen : want het gheeneft die spruynghe vander moeder / het verwecke mede de vrouwen haer lui/ leeft het 27. Capitel / daer suldy meer bescheets van dese *Agali* of *Civet* kattr binden.

Vanden Haes.

Den Haes is een Inel Ghebierte int loopen/ of is haer beschuyt ende verbaert/ daerom is sy soo bloot / wanneer sy sy per hoozt of liet stracke/ de bliucht neemc/ daer teghen heeft sy et gabe dat sy wederom rat en cloec int loope is / om zyn vanden de Honden te ontflieden: Men leest dat deur de Haeln hoof Legers beschuyt wierden/ men hout het vooz een quaet teken als eenen Haes een mensch op het velt te ghemoet comt. Maer dat de Haeln haest verbaert zyn/ soo is sy nochtans loos ende schalch int bewaren van zyn ionghen/ want als den Hael was zynen leghe wil trecken/ soo leyt sy zyne ionghen op verckende plaetten/ een groot stuck van malcanderen/ ende souwtys wel een Wunder lants van een verckenden / ende dat int ooplaken of daer eenen Man of Hont quaem/ dat die hem ionghen niet al en soude binden/ om datse sarnē niet in oben groot perijckel onlouden gheweest zyn/ vooz om datmen zyn spoozen niet volghen en souden/ ende daer deur zyn ionghen soude binden / soo loopt sy hertwaerts of derwaerts ontrent dese plaete / op datmen haer spooz sien soude/ of gheeft dan eenen grooten spoyck ende vertreckt naar zynen leghe.

Vande Gansen.

De Gansen zyn heel luy/ ende crijghen lichtelicken van cost/ want sy op alle velden loopen ende blieghen/ ende veel schade doen/ haer pluppen is fensyn vooz andze bersten / want als sommige bersten Gansen pluppen int lijf hebben / soo figghen sy soo en hoosten/ dat sy sy naer daer aen bersticken. De *Welden* daer

Daer sy wouwen berooven sy lichtelijck / wantt een hongherich
 Ghebterre is / dat altoos eet ende schryp haer vuylicheydt is goec
 om de aerde mede te betten / ende al is dat sy wel geleet zijn niet
 pluypen / nochtans gaen sy herrboort (wate weet waerom) sy lig-
 ghen altoos en kahlen / nochtans ghebryucken sy somwplen
 daer een groote loefheydt in / dat is / als sy eenige Arents hooren
 comen / of Doffen / die hun berooven willen / datse dan een steen-
 ken in haren bech nemen / om datse niet kahlende ende dat hun
 vanden haer niet berooven en soude.

Vanden Pauvv.

DEN Pauvv is een scap aensfende beeste / schoon van colleur
 ende veren / dan is seer hoochmoedich ober haren ganck / en
 is het schoonste beeste daren in de werelt vint / so van pluypen
 als van proportie haers lichaems / maer heeft daer teghen lee-
 like onbequams beenen / soo dat wannet sy haer vertoont als
 vermant haer comt bespicken / ende op haere doeten is siende / so
 bedroeft sy haer / ende laet alle haren moet sincken.

Vande Cranen.

DE Cranen gebt ons een exempel van een goede ordonantie
 te houden / want als sy naer een byemte Landt sullen vertree-
 ken / soo setten sy haer eersten in goede ordonantie / want al eert
 sy optrecken soo hebben sy haer Deravten ende Trompetters /
 die te troupe sy malcanderen versamelen / ende sy bliegghen om
 hooghe: daer en boven hebben sy noch eenen Capiteyn die haer
 leyt / die sy altsamen volghen daer sy voozgaet. Ten anderen
 hebben sy noch haer boeders / die sy achter ende ter zyde laten
 bliegghen / om elck in zyn ordye te houtwen / daer toe hebben sy
 oock hun wachten / die sy des nachtes wt stellen. *Plutarchus* seghe
 datse in haren poot eenen steen houtwen / op dat soo verre (als
 sy slapende woerden) doort ontvallen des steens machte wachte
 woerden / als sy hooch inde locht bliegghen / dat is een teken van
 mop weer: als sy nu aldus inde locht haren bleugh hebben / soo
 sal den Capiteyn althit zyn hooft boven d'ander upsteken / om
 dat sy boden al d'ander sien soude / om hun te voermanen goede

ordye te houtwen / en in wat perijckel dat sy zyn / inde ordye tree-
 kende / soo woerden de sterckste vooz geset / om datse de locht brye-
 ken soude / en d'andere weechen te minder moeyten int marche-
 ren soude hebben / sy verposen malcanderen oock / want als de
 voozste moe zijn / ende de locht niet langhet herderen en sonnen /
 comen de achterste in haere plaette: ende om datse de locht noch
 te beter bryeken soude / sy setten sy haer in ordonantie / als eenen
 dyt hoek: noch hebben sy een beter ordye onder hums / want
 als sy eenighe ontweer inde locht vernemen / soo hebben sy die
 voozlichticheyt ende wetenschap upt de Astronomie gheker /
 datse het selve weten te rieken / ende hun dan in qts op de aer-
 de neer setten / ende wat rusten.

Vande Honing-bien.

DE Bien zijn meniggherhande dan de beeste zijn / de Honing-
 bien die het Walle ende den Honinggh geben / sy hebben een
 goeds gemeynschap onder malcanderen / want sy hebben een
 Coninck / daer en pebet hem ondershout: desen Coninck heeft
 een cleyn plackken op zyn voozhoof / vertoende alsoo veel als
 een Croon te zijn / sy hebben een scherpe strael / maer de Coninc
 en heeft gheen / dese strael is haere wapenen: sy houden haeren
 Coninck in grooter weerden / want als sy upt gaet soo volche
 hem het heele hepp-cracht naer / ende als sy moede geblogghen
 is / soo dragen sy hem wederom naer hups: sy en comt niet veel
 upt zyn hups / te sy dat het van noode is / op dat de questie mach
 stillen. Als haeren Coninck comt te sterben soo maerken sy een
 groote droefheyt onder malcanderen / van singen ende huplen /
 al offer trompetten bliesen / sy begraven hem inde aerde met een
 groot magnificentie / almen een upbouw pleecht te houtwen /
 die ghebden zijnde / soo kiesen sy wederom eenen anderen / want
 sy sinder Coninck niet en moghen leven. De Coninck is seer
 sechtvuldich om zyn volck goede moette geben / datse newelich
 int wercken willen zijn: als sy hem werck ghebden hebben / soo
 kiesen sy eenen bequamen tijt om haer te gaen vernemen / want
 sy weten den quaden tijt al te verghen / sal te propheteren / ende
 dan en stellen sy niet upt trecken / sy zijn seer net en houtwen heus
 hups hupen / ende oock de boden daer sy bliegghen: sy zijn oock
 in tijt goedertieren

goedertieren/want sy niemant stralen en sullen / of eenighe andere Dieren en sullen beschadighen/ten sy tot hunne defensie en bescharminge van haer hups/waer als sy haer strael gupst zijn soo moeten sy strax sterben: De ionctis moeten te beiden gaen ende den cost booz de andere oude gaen half/als den sené byngt de bloemen in haren mont tot een lyp/d'andere byngen water of dauw op haren rugghe/ende alsoo trecken sy gheslagen naer hunne Wie. cozt toe/ende soo verre sy eenige wint' ander wegen vernemen/soo rusten sy op de Boomen/ tot dat den windt over is / ende weder t'hups comende soo woxt hem den last af ghenomen' ende woxt onder malcanderen verdeylt / een peder heeft zijn officie/ende weet wat werck dat sy int hups doen moet. De lupe Wien die niet veel en doen/worden van d'ander gestraft' en ghebeteren. de ander Wien die in haere hoeben comen/ende gheen profijt en doen dan den Pontnck op eeten/ die scooten sy up/ en hoobense/als zijnde van haren door vbanden : Sy connen seer oudt worden al eer sy sterben/want alsoo de sommige schypben soo zijn der die wel 50. Jaeren oudt worden sy houtwen booz haer werck dat sy seer conlich blichten/ende maechen twee uptgangehen ofte passagen/als d'ene boden/d'andere beneden; daer en is geen jalouste onder malcanderen/want sy leven vriendelijck ende eendrachtich/ende hebben gheen wtenemen der personen/dan op haren vbanden ende lups werck lieden haeren **M**. hebender gheen schade van / dan profijt maer sy moeten wel geregeert worden die daer profijt af begheert.

Vande Micren.

De Micren en zijn oock van geen minder verwonderinghe als de Pontig-wien/soo in haere behendicheyt/boozsichicheyt ende neersichicheyt. Ten eersten gebt sy ons een exempel van behendicheyt/om haren cost te winnen. Ten tweeden de boozsichicheyt van wat goets te probideren. Ten derden van neersichicheyt/om niet gebreck te hebben/want sy Somers haer hupsen wvanderen/ende den cost rapen/daer sy s'Winters op moghen terren' ende in hun hupsen hupben: Sy zijn oock seer vbullich om wat goets te hebben dat niet bederven en soude / want als sy eenighe syt, s hebben die niet goet en is / of not is ghewor-

den/die en sullen sy in haere Holckens niet sleppen / om gheen schade daer van te gheuaten: sy houden seker Jaer gheypden onder malcanderru/datse d'een den anderen comen besoecht/om kennisse met den anderen te maechen. Soo wannert daer een sterft/soo begraven sy hem inde aerde/de goede ghenepnschap die sy onder malcanderen houden is es tecken van vrintschap/de rassicheyt die sy in haeren arbeit ghebypcken is oock een tecken van sterchte ende vymoedicheyt: Men mach oock bemercken haer goedertierenheyt/al sy malcanderen te gemoet comen (geladen zijnde) d'een den anderen plaats maechen / om datse bequamelijck soude passeren/is de vrycht te swaer soo helpen sy malcanderen. Het maechen van haere holen passert alle andere beest/ ende niemant en can in haer hups gecomen d'eer het suyvel maechen haers wech/sy leven seer vreedsamich onder malcanderen/ende men bevint niet dat sy eenigen twist met den anderen hebben/soo dat sy menigghen mensch exempel gheben van veel goede teckenen/die daer meer bescheets begheert af te werck/die lese *Ambrosius Parc*, die daer veel fraeyts van schrijft.

Het 33. Capittel.

Van vvat smaect ende ghestaltenisse dat de Visschen zijn, diemen alhier vindt, ofte ghevanghen vworden. Inden eersten Vanden Dorado.

Den Dorado woxt booz den besten visch gheestimeert/diemen in zee vanght/ende woxt darom alsoo vande Porteguesen ghenaeemt Dorado/ alsoo veel gheseyt als Gout visch/of die Gout waerdich is/om datmen in zee gheenen beteren en vint. Ten anderen ooc om dat sy int water schijnt geel te zijn/ blinckende somwylsen als Gout/zijn gedaente is den Dalm niet onghelijck/waer vande Engelsche ghenoeemt Dolphijn/ende vande Neerlanders goudt-visch / spruytende upt den naem vande Porteguesen : sy hebben groote snelheyt over hun int swemmen/soo datmense booz de snelste visch hout int swemmen diemen vint/daer is een Dannelen en Wiskien / de deferentie die daer in is/ is cleyn. Het Dannelen heeft platter hooft dan het Wpbecken doet/ende hem ghebrecht oock ten capte/gelijck als het Wpbecken

wpbehen heeft/anders en souder geen defenctie onder zijn: den visch hout hem heel veel byde Schep/als hy hongertich is/so wort hy lichtelijck gebangen/sp is ghemepnelijck 4. of 5. boewen lanc/ heeft een vinnie vant hooft af tot aenden steert toe/ met een effen huyt/ of daer sijn sere clepne schobbe op/ hy heeft maer een deurgannde graet int spijde Leber ghepoocht/ ende dan gestampt/ met een luttel wijns ghepoucken/ is een goede medesijn booz den rooden loop/ sp sijn sere in vleur op malcanderen/ want hongertich sijnde ende gren vliegghende visch connende becomen/ sullen malcanderen op eten/ ghelijck wp ghenoech behonden hebben: Dese visch wort meest onder de Linie gebonden/ als mop weer is so sinnen hem veel by malcanderen/ dan hy syden vanden Jagen wort hy meer op v een plaetse ghebonden dan op d'ander. De deniche van desen visch is so groot dat men het niet ghelooven en soude/ ende soude niet lichtelicken groe af sijn vant eten/ ende alsoo meer andze hier van schypben/ so wort hy booz den besten ende delicaetsten visch ghehouden wemen in soete ende zoute wateren can bycome/ en sijnen rechte nam wel heeft van Dozabo.

Vanden Bonites.

De Bonites (oft goede visschen ghenaeemt) sijn oock goet en delicaet om t'eten/maer en is so goet niet als den Dozabo/ dan is drooch van visch/ als onse Carpels sijn/ maer is veel dicker: Dese worden veel ghebonden daer stroom gaet/ want sp ghemepnelijck hun daer ontrent houwen daert stroomtich is/ hy is roze en dick/ hebbende een scherp hooft/ met eenen rozen steert/ heeft wepnich gract int spijde dorch meer dan en Dozabos. Desem visch is mede groote byant vanden vliegghende visch/ hy hout hem mede al dicht byde Schepen/ ende loopt of swemt altoos booz wt/ so ras als de Schepen comen zeylen/ soo dat het se verwonderde staet hoe sy die conne volge. Dese visch wort gebangen met een hoec met witte linnen becleet/ met sē lanc lijnēgen daer aen/ op het Boech/ spriet van het Schip/ rockende adtemer daer mede int water/ daer hy van come naer geschooten/ meynende dat het vliegghende visch is/ ende blyfter aen hangen/ wp vonden. althē veel vliegghende visch in hun maeghe of robbe

daer wp wederom andze mede donghen: sijn leber is mede seet goet booz den rooden loop/ de selve ghebruychmen in die vonghen almen den leber vanden Dozabo doet. Als hy gebangen is maekt hy veel moeptens met spijnghen ende knozren/ wolkende hem qualick tot sterben begeben/ hy heeft mede een seet effen spijt/ die wpt den grauwē siet/ maer dinder dan den Dozabos spijt ende bel is/ hy wort meer met coete ghebanghen dan met salt.

Vanden Albocores.

Den Albocores is een witte ghepude visch/ overmits sp (als oock de Bonites) geen Schelpen en hebbe/ heeft den huyck heel wit/ met gele vinnen/ diemen verte onder wacet siet dikken/ ende hoe wel hy den Bonites heel ghelijck is/ soo vershillen sp veel inde groote/ want wp hebbender gebanghen die byt dder lanc waren/ en so dicht als een niants peridon. Daer wp het Schreps volck mede conden spfen: 't is eenen magere drooge en meelachtigen visch/ niet so exelent als den Dozabo/ heeft een wrecke Pype/ want hy oock maer een deurgannde graet heeft.

Vanden Alboeretto.

De Alboeretto sijn tonge Albocores of aencomēlinge/ die geē heeft Albocores en magē heeten/ om hare clepnder sijn/ anders hebben sp de gedaente en smaect als de Albocores doet.

Vande Schilt-padden.

De Schilt-padden sijn tweederhande/ de eenē houden hun op het Land/ sonder int water te kōmen/ ende d'ander conē alsoo wel op het Land als in het water/ dan sp blyben meest int water. Dese vintmen veel ontrent de soure Eplanden/ of d' Eplanden van Cabo Verde. Dese Schilt-padden sijn drobnachtige beest/ die meest al slapende inde zee dypē: als sp de wermite geboort den hart schelp/ so kreet sp harte huyt om hooft/ of ala de schelp van het Sonneschijn verwermt is/ dat sp geē sijn met en marc

en mach verdragen/soo vercoekt sy de selve niet op haren rug
te gaen liggen/ en valt alsoo in slaep/ latende haer alsoo met de
baren dypben: aldus dypbenbe worden sy seer subtyl gebangen/
met eenen haeck diemen hun tusschen de schelp in slaet/ en alsoo
in de Schuyt worden ghyhaelt/ want als sy pemandt ghewaer
worden so dypcken sy omleegh/ maer en connen niet langh on-
der water blyben) haer vleys is seer delicaet om t'eten/ en smaect
al of het Calfs-vleys waer: sy worden oock veel in China ghebon-
den/ daermen hun Schelven ghebruyckat in plaets van Schil-
den/om mede te ooyloghen.

Vande Haey.

De Haey is een domp beest/ woest in Portugues ghenaeemt
Tubaron, ende in Franchops *Requens*; hy laet hem altyt niet
stil weer om hoogh sien/want hy dan gheimelyck hem wat
comt verweert: hy heeft altyt ekelepne deel Wiskens by hē/ die-
men noemt *Quaquadoris*, ofte *Willokens*/om datte hem altyt by
blyben/ende hem conbopereu daer hy swemt/soo wanneer hy
eenich aen bescomen heeft/so helpen sy de Haey eten/ sonder dat
hy hun int minste pet doet: Dese *Quaquadoris* hebbe ten plat ge-
front hooft/daer sy hun mede op de Haey zyn lye vast houwt/
d'andye zyn wat clepnder/ en is hy naer het fatsoen als Baer-
sen. De Haey is seer ontfesselijc om t'eten/ende is een tape cost:
hy heeft zyn generatie in zynen dypck/ende schiet ghyen kuyt
van hem/als andere visschen doen: Hy is seer traech int swem-
me/ en is seer luyachtich/ hy heeft seer groote binne/ zynē mont
slaet onder ten halve zyn keel/ hy heeft een bot en plat hooft/ en
wanneer hy eenich aen nuet wil/so moet hy hē met den bec om
hooge keert/ en het aen also inlicht. T is een stert gedrocht/ ge-
bruyckende groot gewelt met het slaen van haek steert/ hy heeft
scherpe tanden die deur malsanderen (als een zaegh) slaen/ waer
mede hy de menschen die in de zee liggen en swemmen/ de beent
af bryt/ of sy niet een houmes afgheslypt waren/ende deur dien
hy de menschen groote vyant is/ haeckende altyt naer het men-
schen vleys/so zyn de Boort-gezellen hem eke groote contrapar-
te/want als sy eenen ghevanghen hebben soo steecken sy hem
de ooghen npt/ende binden hem een brandhout aenden stert/

ende woepen hem alsoo wederom in de zee/ waer deur hy groote
toymenten lye/ende is bodt ons een groote gheneycht om siene
Hy is soo gulstich/ dat soo wanneer hy hongher heeft/ hy hee
al sal inslicken dat hem ghemoet/ ende niet gheen dingen aen/ of
zijn Waer selve can verteren of niet/want niet heeter gevang-
gen daermen in hun tobben heeft gebonden een Houmes met
tenen platen hoeck/ende een hoopen hoorn.

Van de bruyt Visschen.

De Bruyt Visschen worden int Portugues ghenome
Tannos, ende in Franchops *Mafoms*, sy zyn tweedelijc
van fatsoen/ d'eene hebben den Dupl scherp als een Der-
ken/ waer deur het somwylen t'eer-vercken wort ghehoemt/
d'ander hebben den Dupl plat als de Pot-hoofden/ ende
om dat sy ghelicken Cappen aen te hebben/ soo worden sy
oock zee-Wonicken ghenome: Hy zyn gheimelyck by
of ses worten lanck/ hebende eenen byden ghesloten stert/
staende contrarie als d'ander visschen/ maer ghelick de Pot-
hoofden ende Walvisschen. Dese Viscy gheopent zynde beent
Smert/ Dyeck ende vleys/ oock Leber/ ende alle d'inghewang
als een Dercken/ende dat meer is so genereren sy van gelick.
Dese honden haer alsoo in hoopen by malsanderen/ en so zee
haer verheffende comen sy naer de Schep de zee groen markt-
ken/ doo haer menichte van visschen/ blafende ende knorren-
de als Dercken/ seer genueghelicken om te aensien. De Schy-
pers haerziende/ verlesoeren haer van toecomende tempelt/
d'welck dickmael ghenoech benet datmen coyt daer naer zyn
weet crische/ want quarter af daerments heeft sien van daer co-
men.

Vande Pot-hoofden.

De Pot-hoofden swimmen oock by groote hoopen als de
Tannos doen/ doch zyn gheimelyck trager int swem-
men: dan als sy eenighe vissch naer laghen soo zyn sy dyp-
per ende swel ghenoech in swemmen/ ghelick wy dickmael
ghelien

hebben/sp zijn een wepnich clepder als de Walvischen / ende en hebben oock geen gaten op het hooft / om het water deur te blasen/ghelijck de Walvischen doer.

De beschrypinghe vande afbeeldinghe Rom. 13.

Dese afbeeldinghe verthoont de Cruyden ende Granen die hier vörden ghevonden. A. is het Suyckerriet. B. is de Mays of Turcksche Tervve. C. is het Rys. D. is de Millie die sy ghebruycken tot haere Cooren om broot te backen. E. aen dit cruyt vvasen cleyne roode en sverte Ertkens, die met couleur seer fray gespickelt zijn. F. is de Petercelie de maet. G. is den Gember. H. is een boom daer de groote Boonen aen vvasen, die veel een palm int ronde zijn. I. is den Greyn of Manigette.

Het 34. Capittel.

Wat Cruyden ende Granen dat hier te Landen vvasen, ende vvat substantien ofte virtuyten de selve hebben.

Vant Suyckerriet.

De Suyckerrieden groepen seuen ofte acht voeten hooch / ende heeft de dicke van een Doode / of een wepnich dunder / is verscheppen met veele knoopen / en is niet een seer voolachtich ende sapachtich wit merck gebult / de bladeren zijn twee Cubitus lanc / smalder dan de bladeren van het Spaens riet / rout / en inde lengde ghestreep / het heeft veel oberbloedige scheuten / van couleur den anderen Rieden ghelijck / De Bloeme wijt uytghespreyt / is het soech - zaet niet onghelijck / de wortel is ghenoech ghelijck die vanc Spaens riet / maer soeter ende sapachtigher / ende niet soo houtachtich / waer uyt dat de tonghen spruyten schieten / die nut zijn om in draerde te steken / als sy afgesneden zijn. Het Suyckerriet wast geem in vochtigen grond / oock onder heete lochten / waer deur dat het comt dat het hier in Deerlande niet wassen en wilk het wort ghesneden ende ghela-

bozert als men het Cozen doet / maer wel verstaende op een ander manier / want het Suyckerriet moet twee Somers groepen een het zijnen vollen wasdom heeft / ende wort dan noch met veel moeptens verhandelt eer het tot Suycker ghemaecht wort.

Vant Mays.

De 25. Capittel / daer suldy de substantie ende de reache van het Mays beschryven vinden / misgaders ooc van huerne Millie / dat suldy binden int 24. Capittel.

Van Het Rys.

De Graen vanc Rys groepen aen cromme blinnen die spachtich zijn / Arens wijs ober andersyden by behoorde / staende in geelachtighe bellekens / die hoeckachtige / scherpe strepen inde lengde hebben / en boven spitse blinnen / vande welke t' Grae verlost zijnde / witter / claerder / harder en veel liefscher om pappen of te maken is / dan de schoonste Terwe diemen mach hebben / de halben zijn die vande Gerste ghelijck / van een Cubitus of anderhalf hooch / maer den wortel is de Terwe ghelijck / de bladeren is het Gerste bladt / of Geers niet onghelijck / de bloeme is een goet voetsel / geloden met Melck ende Amandelen / stopt mede den Camerganck. Dit zaet is eersten uyt Indien gecomet / ende is alsoo by de heele Werelt deur verboert gheweest / so dat men ober al Rys bindt / het wil geem veel hitte hebben / en wort meest ryp deur heete Sonneschijn / daerom en soeket geem noorderliche streecken / al zijn sy vochtich ende bequaem / mides die te rout zijn. Den oost van dit Graen comt heel laet / te weten / ontrent half September: t' is te verwonderen dat sulcken harden dozre Graen vochtige grondt begeert tot zijn voetsel / ende daer sulcken wel smaekende / ende voetsel gebende Graen af comt.

Vanden Gember.

Den Gember wast op verscheyde plaetse / het wast ghelijck dun ende ionck Deerlandts Riet / van twee of drie spannen hooch / de wortel is den Gember / den spdt datmen die meest pluche

pluut ende begint te dzoogen/ is in December ende Januarius/ sy dzoogt hem op dese manier/ als sy bedeckente met Potarnde/ welcke sy doen om die gaten te stoppen ende te vullen / om also verscher te blyben/ want de potarnde beschermt die bande woormen/ sonder dat/ soude terstont deurgebeeten wordē: Hier waest noch op ander manier/ ghelijck water Liesen/ of gheltje swertkens crupde/ met een steel/ doch wat swarter/ twee ofte drie Palmen hooch/ ghelijck Lis/ de wortel is ghelijck Lis- bloem: dese wortel snytmen cleyn/ ende vermengt die onder andere crupde/ met Olie/ Sout/ ende Azijn daer over ghedaen/ soo eetmen dat op veel plaetsen in stede van Salact. De Gember waest oock in alle hette plaetsen daer sy ghezaypt ofte geplants wort/ want die van selfs groept/ ende heeft niet veel substantien over hem/ sy is menigherhande/ naer de plaetse daer sy gewassen is/ zijnde den eenen beter dan den anderen. Ten eersten maecht sy een soeterlijcke camerganck/ die verteerende crache sterckende is: ter contrarte is andere haer opinie/ dat den Gember stoppt/ want voozderende volcomen verteeringshe van die sypse worden buycklopinghe (die van routwe vochticheyt comt) mede ghestenpt / sy verwermt de koude maghe/ ende is goet teghens de opdracht/ die de ooghen verduyrt/ ende wort ghedaen in groote Medecijnen/ den beste comt van St. Domingo, ende Bresilien, ende is beter dan den ghene die van St. Thome ofte Cabo Verde comen.

Vant Grain of Manigette.

Het Grain of Manigette wort meest in Africa ghevonden/ op een gewest dat daer den naem af heeft/ het waest op de Veldē ghelijck het Rys/ maer los hooch niet/ het wort oock ghezaypt ghelijck het Cooren/ de blaederen zijn dun ende smal/ waer aen dat Grain groept/ ghelijck Balenooten/ alsoo groot als de Aderen vanden Mays is/ heeft het coleur rootachtich: de Schellen afghedaen zijnde/ soo bintmen de Grepn daer in liggen/ met blyskens overtrocken/ in verschepte Dypskens/ geijs: Garnact Appelen.

Het 35. Capittel.

Vande Fruyten ende Boomen, yvat smaock, ghelijckenis ende

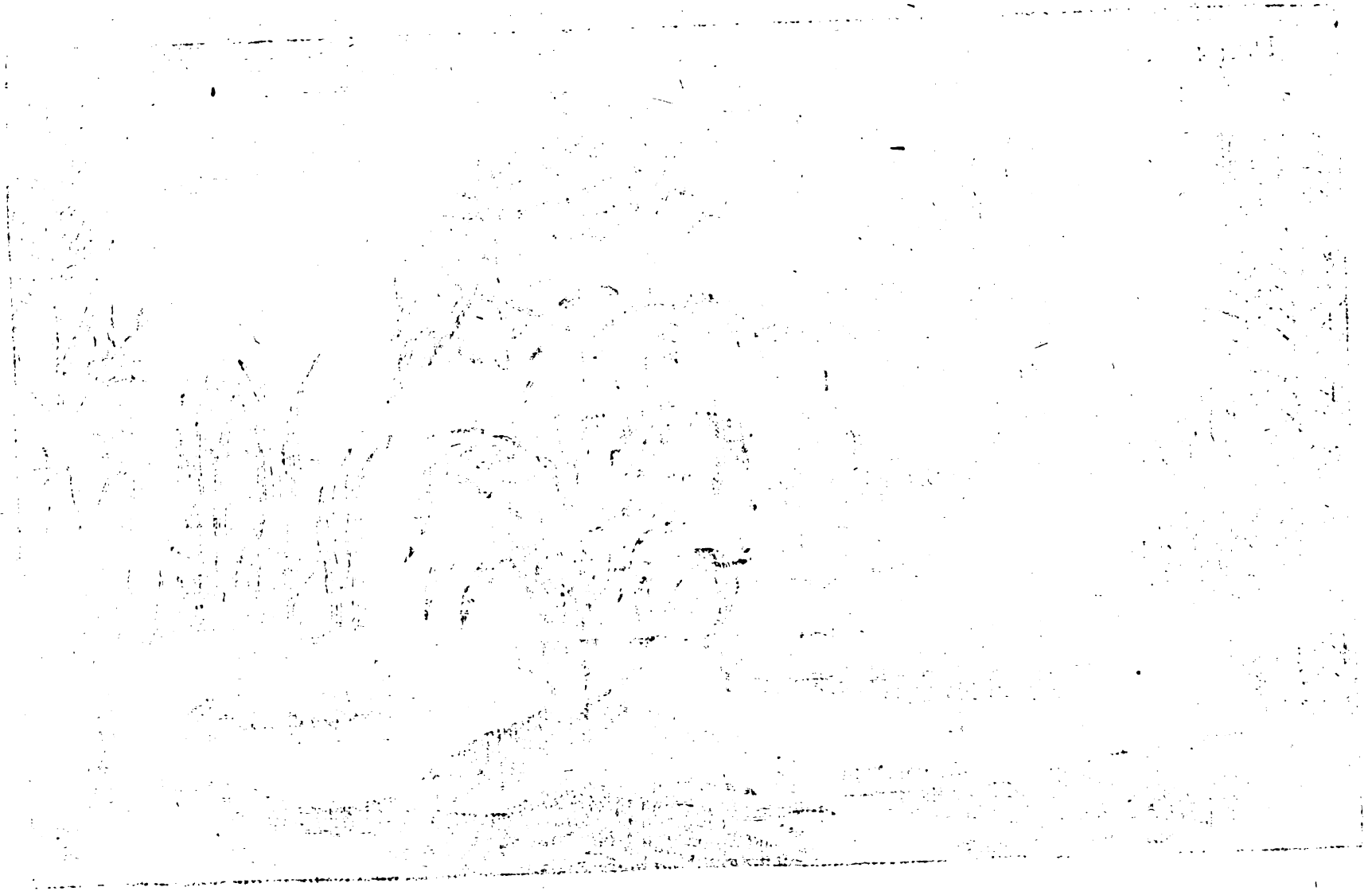
substantien dat de selve hebben, ende vvaer toe dat sy goet zijn.

Vande Fruyt Bannanas, of Indische Vyghen.

Dese Fruyt wort by natr gheheel Indien dooz gheboert/ Den is den meesten schat neffens den Corquos, die de Indianen hebben/ Op een yeder plaets daer sy groept heeft sy zynen naem (d'een verscheyden van d'ander) In Guinea wort sy Banana ghenaeint/ de Brasilianen noement Pacana, ende den Boom Paquover, ende in Malwar Patan, &c. ende is de fruyt daer Jan Huyghen aftehuyst/ ende Indische Vyghen noemt. Dese Boom en herft gheen Tacken/ de fruyt groept ypt den Boom ende heeft langhe breedde bladeren/ een vaem lanc/ csi drie spanne breedt: Dese bladeren is by de Turckē Dampier/ ende op andere plaetsen worden de Hupsen daer mede gedeckt/ aen den Boom en is gheen hout/ den strupck is mede by naer een manier (dat het huytenste mede ghebrecht is/ als sy wat oudt begint te worden) ghelijck het binnenste van eenen Teemse/ maer van binnen opdoende / is gestelt vande selfde bladeren/ die int ront gherolt ende ghesloten zijn/ sy heeft de hoochde van een mans lenghde/ daer beginnen hun de bladeren ypt te sypren/ ende hun ovet eynde te verheffen/ ende als de ionghe bladeren ypt sypren so vergaen de onde/ ende beginnen te verdzoogt/ tot dat de Boom tot zynen wasdom (ende de fruyt tot volcomenheyt) gheromen is: De blaederen hebben int midden een seer dicke ende grove Ader/ die het blad alsoo deelt/ int midden vande bladeren vant binnenste vanden strupck / int opghaen waest een bloem vande groote van een Scrupel Epe: is van coleur paerlsachtich/ welc metter tijt lanc ypt groept/ ghelijck eenen Coockstock daer de Wygen dicht aen malcander aen groept: Als sy noch in hun huytens zijn/ soo ghelijcken sy de groote Boonen niet quaetick / eff groepen alsoo meer en meer/ tot dat se een span lanc worden/ eff vier dymmen breedt/ ghelijck eenen Weultinc ofte Comcommer/ sy worden afghesneeden al eer sy ryp zijn/ ende worden soo met den heelen tros wech ghehanghen/ die dickmaek soo swaer weecht dat een Man daer ghenoech aen heeft op te heffen/ het geekt mede goede tremmelis / als Welck (int afsnyden vanden Boom) dat

N° 13

dat uyt de scrupel comt/ die ofte vier daghen gehanghen heb-
bende/ soo worden sy geel ende ryp. Den Boom en gheeft maer
enen bos sckens/ daer ober de hondert scrupel of Bananall? af
zijn mogen/ ende alsme een bos Dypghen af snyden/ soo wort den
Boom totter aerden toe mede afgeleiden/ latende alleen den
wortel inder aerden blyben/ die terzont wederom uytspuyt/ en
binnen een maende zynen vollen waldom heeft/ ende het
heele Jaer deur/ gheenentijt uytghelondert vraccht den Boom
vracchten: de vrucht is seer delicaet om t'eten/ men treckt de schel
boven af/ waer onder de vrucht is/ seer liefelijc om te aenschou-
wen/ het coleur is witachtich/ treckende een weynich naar den
geelen/ is in het byten sacht/ ghelijc of het Weel ende Water sa-
men waer/ t'is murwe in byten/ t'verrou de maghe/ veel daer af
gegeten maecht groote Camerganc/ ende rauwichheit inde keel:
Die vrouwen die hier veel van eten causeert humilis tot luxurie.
De sommige hebbe optie (om dat dit sulcken delicaeten vrucht
is) dat het den Boom wesen moet die int Paradys kont/ daer
Godt Adam ende Eva af hadde verboden te eten/ den reuck is
als Roosen/ ende seer goet/ maer den smaec noch beter. De Doz-
teguelen en sullen de selve niet deur snyden/ maer ontstucken/ en
dat deur een sonderlinge spekelatje diemen vint int snyden van
die (dat is) dat hun dan een crups openbaert/ int midden vande
Frucht/ waer deur sy het quaet achten ghedaen zijn.

Vande Bachovens of Bannana de Congo.

De Bachovens (onder ons Meerlanders alsoo ghenamt)
is sy naer het fatsoen als de Bannana/ want zyn condi-
tien ende ghestaltenisse (in alles) eben alleen is dan dat de frucht
roeter ende clepnder is/ ende ooc van binnen witter van coleur/
en soeter van smaech/ achtende de selve gesonder om t'eten dan
de Bannana/ dan dese en wassen soo overbloedich niet/ en deur
dien sy eersten uyt het Contrycktyck van Congo gebracht zijn ge-
weest in andere Landen/ soo hebben sy den naem daer gecregen.

Vande Ananas.

De Ananas is mede een delicaets ende welreuckende frucht/
ende de beste van smaech diemen onder alle fruchten vinden
mach/ sy wort mede verscheyden naemen ghegeven/ daer isser
tweederley/ te weten het Danneken ende Dypbeken/ de Cana-
rins noement *Ananasa*. De Byzilianen *Nana*, ende die van Hispani-
ola *laiama*, ende de Spaengiaerts in Byzilia *Pinas*, om eenige die
de selve met de vrucht vande *Pinas* alderreest in Byzilia heb-
ben ghelonden/ ende is alsoo mede het heele Indien verboert/
sy is vande groote als een Meloen/ schoon van coleur/ siende
uyt den geelen/ groenen/ ende Incarnaten: Als sy begint ryp te
worden loo vergaet hem de groentichheit in Orange coleur/ is
lijelijc van smaech/ ende aengenaem van reuck/ ghelijc een
Ahrice/ so dat den reuck van verre te riecke is/ alsme de vrucht-
ten van verre (groen zijnde) aensiet/ so ghelijcken sy wel de Ar-
tischoken/ dan en hebben sulcken scherpen steeksel niet. Dese
vrucht is warm ende bochtich/ ende wort uyt wijn ghegeten/ en
is licht om te vertereeren/ nochtans daer van veel ghenuttiche
maecht inflamatie. In Byzilia is vriederhande/ elck hebbende
enen verscheyden naem/ d'eerste *laiama*, de tweede *Bonlama*, de
derde *laiagna*, maer alhier wort maer een soorte ghelonden/ haer
sapsen datse in haren fleur zijn is inden hantten/ want van zyn
sy oyt beste/ het wass een halve vaem boven der aerden/ heeft
bladeren den *Semper Vivum* niet onghelijc/ als men die eten wilt
soo snyden die in ronde schepben/ en overgiet die met Spaen-
sche Wijn/ men cander hem niet sat genoegh aen eten/ sy is seer
heet van natur/ ende wil in grupsachtiche aerde wel groeyen/
het loy datmen daer uyt cricht smaect gelijk soeten Ahoi/ en
wanneer me het Mes daerme dese frucht mede geopent heeft/
niet strax af en vracchten/ maer alsoo een half by liet ligghen/
soude alternael in ghegeten zijn/ al offer sterck water op gewest
hadde. In overbloedichheit ende sonder wetenschap ghegeten/
causeert groote steekten.

Vande Iniamus.

Mer wassen oock veel Iniamus op groote Velden/ en word
gezaeyt en geplant als de Kapel/ of wortel is de Iniamus en
groeyt

groept inder aerden/ gelijk de Aertnoten. Dese *Iniamus* zijn vande groote als een geel wortel/ doch wat dicker ende knopachtigher/ zijn van couleur mups-bael/ en van binnen wit als *Rapè*/ maer en zijn soo soet niet: Dese inden ketel met het blees op gesoden/ ende dan gheschelt/ met *Olie* ende *Sout* geten / is seer delicaet / het wort op menighe plaecten tot broot gebuyck / ende is de swerte haer meeste spyle.

Vanden Batate.

De *Batates* zijn wat volachtigher van colour/ ende het fatsoen hy naest ghelyck *Iniamus*, en is van smaech gelijk de Aertnoten. Dese tweederley Fruyten zijn hier seer abundant / men eets meest ghebraden/ of met *Hulspot* / in plaets van *Been*/ of *Rapen*.

Vanden Wijn de Palmboom.

Den Wijn de Palmboom is hy naer het fatsoen gelijk de *Cocos* Boom/ of een *Lantoz*/ met verscheyden andere tot 3, of 4. int ghetal/ die meest al van een fatsoen zijn van bladeren/ van inde ghestaltenisse van *Hout* zijn sy malcanderen ongheleijck/ want desen Boom is coeter van *Hout* als d'ander: Den Wijn taptmen upt dese Boomen/ de selve cersten doorbozende/ waer upt loopt een sap ghelijck *Melck*/ wesende koel ende fris om te dymcken. Ten eerste getapt zijnde/ is lieflijck en soet/ maer wanneer het een weynich ghestaen heeft/ wort het soo zuer als *Azijn*/ soo datmen het overt *Salaet* ghebruycken mach/ maer verlech ghedroncken zijnde/ verdryft de byne ende water/ waer door in dese Landen weynich ghebonden worden die de lenden ofte blasen steen hebben: Hier oock deel af gedroncken wortme lichtelijcken verheucht/ want het een seer goeden smaech heeft. De verheugingh diemen daer van ghenietet/ causeert geen pijn int hooft/ dan tot een goede wateringh ende losinghe van water. Als hy eerst upt den Boom come is hy soeter van smaech dan als hy wat ghestaen heeft/ nochtans achtmen hem beter te zijn als hy een weynich ghestaen heeft/ ende wat gheset is / dan als hy soo strax wort gedroncken/ want hy staet en ziet en hob-

belt al of hy ober het vier hongh en zode/ soo datmen hem in een Glas deden/ ende het selve toe sloopt/ sonder locht te laten/ soude deur de cracht vanden Wijn in stucken springhen / maer een etmael out zijnde/ en is van geender waerde/ door de zuericheyt die hy van ober hem heeft/ ende heeft dan een heel ander colour/ seer waterachtich/ daeromme wort hy veel vermenicht met water/ ende comt selden puer ter werck/ soo hy upt de Boomen come/ en dat een deels tot vermeerderinghe van hunnen Wijn/ als ooc dat hy hun dan te soeter is om dymcken / ende heeft den smaech van *Meer*/ ende de colour van *Wast*. Als den Boom out wort/ ende niet meer van boben geben en wilt/ so wort hy onder de vaet ghesacht/ ende aenden Wortel een byer ghestoockt / setende acnt eynde een *Portchen*/ daer upt den Wijn deur de hitte in loopt: Den Boom verandert zijnde/ en gheen profijt meer en geeft/ so groept upt den Wortel wederom enen anderen Boom/ maer is wel een half Jaer oudt eer de selve eenighe Wijnen van hem heeft. Sworghens droech een by booz den daghe so wort den Wijn upt de Boomen ghetapt / ende toghen middach ter werck ghebrocht.

Vanden Palmitas.

De *Palmitas* Boom wort hier weynich gebonden/ dan also ic de vrucht alhier gesien hebbe hy eenen swerte/ die de selve hadde/ so en heb ick niet connen laten het selve hier mede te verhalen: het is enen Boom/ sonder tacken/ inden stam vanden Boom waer de vrucht/ ende is hy naer het fatsoen van den *Anna-nas*, als hy ryp is heeftse van buyten schoon *Sout*-geels colour/ ende van binnen grepen als enen *Granaet Appel*/ zijnde seer soet van smaech/ het ander is hert ende onbequaem om t'eten.

De beschrypinghe vande afbeeldinghe *Romb*. 14

Dese afbeeldinghe vertoont de Fruyten ofte Vruchten (met hun Cruyden ende Boomen) diemen alhier te Lande bevindt te zijn, soo de selve daer certyts ghevveest hebben, ende deur de *Portuguesen* gebracht zijn. A. is den Boom daer

de

de Bachovens (anders Banana de Congo) aen vvasfen, die dē Bananas-boom van ghedaente heel ghelijck is, ende is vande Porteguesen aldaer eerstmael int Landt ghebracht. B. is den Wijn de Palmboom. C. is den Palmitas. D. is den Bananas boom, of den Indiaensche Vygheboom, die sy altijt hebben gehad. E. verthoont naer dat den Wijn de Palm boō geenen Wijn meer van boven en geeft, vvort onder de voet ghehouvven, ende den Wijn vvort dan uytghebrandt, den struvck groeyt vvederom tot eenen Boom. F. is de vrucht diemen noemt Ananas, zijnde de delicaetste vrucht diemē in heel Indien can vinden, zijnde so groot als een Meloen, heeft het cruyt den Semper Vivum, of Azevaer niet ongelijck, ende is uyt Novo Hispania alhier deur de Porteguesen eersten int Landt ghecomen. G. is den Batates vvortel, zijnde oock een delica. e vrucht, vvanneer den vvortel gebraden is, smaect als ghebraden Carstanien. H. is den Iniamos vvortel (zijnde soo goet van smaect niet als de Batates) de vvclcke de meeste Indianen dient tot hun broot, daer sy geen Cooren hebben.

De beschryvinghe der afbeeldinghe Nomb. 15.

In dese afbeeldinghe naert leven gheconterfeyt, muecht ghy sien op vvat manieren, ende vvat triumphē sy gebruycken int maken van een Edelman, die (vvanneer hy in dese staet gheset vvort) al zijn goet den volcke ten besten gheeft, om een Edelman te zijn, daer sy van ioncx af seer nae trachten, ende de Vrouwen bedryven dan groote vreucht met dansē ende springen, ooc de Mans met schermen ende stryden, gduerende drie daghen langh, ende als dan gaen sy de Koe (die den Edelman hun schenct) dooden, ende in quartieren deylen, de ghemeynte rontsom een stuccken geven, maer den Edelman en mach daer niet van eten, vvant sy maken

malcanderen vvys dat sy van hun gifte aten, datse dan strax sterven soude. De Letter A. is de Koe die hy het volck tot een gifte schenckt. B. is den persoon die Edelman gemaect vvort, sittende op een stoeltken, hebbende Slaven onder zijn voeten, daer hy op treet, ende vvort also rontsom gedraghen, ende gaet oock somtytse voet. C. is de Vrouvv vandē Edelman, hebbende aendē slincker arm eenē goudē arm Rinck, de eynde heel ront uyt gehaelt. D. is den Capiteyn ofte Oversten die het spel met zynen Raet aensiet. E. is het vrouvve volck die voor haer gaen. F. is het vrouvv volck die op de Beckens ende andere Instrumenten speelen ende cloppen. G. zijn de Crijschlieden die den Edelman convoyeren, ende tegen malcanderen schermē ende springhen. H. dese vrouvv personen bevvorpen de Edelmans vrouvven met Sout ende vvitte aerde. I. zijn de aensieners die het spel comen sien.

Het 36. Capittel,

Van haren Adeldom, ende hoe dat sy malcanderen Edelman maecken, ende vvat Ceremonien dat sy daer over gebruycken, ende di: ghelijcken.

Hier worden veel Edelmans ghebonden: maer sijn van clepne middelen/want so haect als sy haer Edelmanschap ghecocht hebben/dan sijn sy armer en beroepder dan sy haer leven waren/ende deen dien dat sy dan meynen groote Meesters te sijn/als sy Edelman gemaect sijn (nochtans daer luttel boozdeels af hebbende) soo ist dat sy daer seer nae trachten/ende van ioncx af wat beginnen te bergaen/om tot haeren Edeldom te besteden. In den eersten soo moeten sy drie ghiften geven om haeren Edelmanschap te bercrijghen: haer eerste gifte die sy geven is eenen Hondt / d'welck sy noemen *Cabra de Mato*, d'welck is te segghen een belt. **S**chaep. De tweede ghifte is een **S**chaep/of een Cabriet. De derde gifte is een Koe/ met veel andere dinghen/

¶ ¶